

RAPORT DE CERCETARE

Extinderea centrelor de servicii integrate comunitare – Asigurarea accesului egal la serviciile de bază pentru comunitățile rome

Argumente în favoarea centrelor comunitare de servicii integrate din România

Sastipen – Centrul Rom pentru Politici de Sănătate, înființat în 2007, este o organizație neguvernamentală romă din România cu expertiză recunoscută în domeniul incluziunii sociale și al serviciilor comunitare integrate. Organizația a pilotat primul Centru Comunitar pentru Servicii Integrate (CCSI) în Ferentari, București (2008-2010), un model extins ulterior printr-un proiect finanțat de FSE (2010-2014). Până în 2020, Sastipen a dezvoltat o rețea de 36 de centre comunitare funcționale, unele dintre ele fiind preluate și co-administrate de autoritățile locale. Metodologia sa se bazează pe echipe comunitare multidisciplinare (mediatori în domeniul sănătății și al școlarizării, asistenți sociali, asistenți medicali comunitari, consilieri juridici, consilieri în domeniul ocupării forței de muncă, facilitatori comunitari), concepute pentru a oferi răspunsuri integrate familiilor vulnerabile. În 2017, Sastipen a primit un premiu pentru inovare socială din partea Colegiului Național al Asistenților Sociali din România. Prin intermediul unei puternice activități de advocacy, organizația a reușit să includă CCSI-urile în Strategia națională de incluziune a romilor 2022-2027 și astăzi acționează ca partener tehnic al Ministerului Sănătății în planificarea și monitorizarea politicilor de incluziune a romilor.

-Septembrie 2025-

I. REZUMAT

Acest raport de cercetare, intitulat *„Extinderea centrelor comunitare de servicii integrate – asigurarea accesului egal la serviciile de bază pentru comunitățile rome”*, demonstrează că centrele comunitare de servicii integrate (CCSI) nu sunt doar proiecte inovatoare, ci instrumente esențiale pentru asigurarea demnității, egalității și oportunităților pentru comunitățile rome din România. Datele comparative colectate în Tulcea și Gorj relevă două realități paralele: comunitățile care beneficiază de CCSI sunt mai sănătoase, mai educate, mai angajabile și mai conectate la instituții, în timp ce cele care nu beneficiază de acestea rămân captive în sărăcie, excluziune și neîncredere.

Contextul acestei cercetări se bazează pe un contrast puternic. Pe de o parte, România a adoptat strategii ambițioase, precum Strategia națională de incluziune a romilor 2022-2027, și s-a angajat, prin Planul național de redresare și reziliență, să înființeze 2.000 de centre de servicii integrate până în 2027. Pe de altă parte, realitatea din multe comunități de romi este una de excludere continuă, acces deficitar la servicii și răspunsuri instituționale fragmentate. Inițiativele pilot s-au dovedit eficiente, dar nesustenabile, eșuând odată cu încetarea finanțării proiectului. În acest context, activitatea de pionierat a Sastipen în dezvoltarea CCSI-urilor începând din 2008 a oferit o bază unică pentru analiză, oferind nu numai modele de succes, ci și lecții învățate.

Cercetarea și-a propus să răspundă la o întrebare simplă: ce diferență face un CCSI în viața de zi cu zi a unei comunități rome? Metodologia a combinat sondaje, interviuri și analize de documente, comparând Ciucurova și Valea Teilor în Tulcea, precum și Polovragi și Soarta în Gorj. Rezultatele sunt uimitoare. În Ciucurova și Polovragi, familiile sunt înregistrate la medici de familie, copiii frecventează școala în mod regulat, adulții găsesc locuri de muncă prin intermediul medierii, iar gospodăriile obțin documente de identitate și drepturi de proprietate. Evenimentele culturale și campaniile de sensibilizare reduc prejudecățile și creează încredere. Familiile descriu CCSI-urile ca fiind spații sigure, unde se simt respectate și sprijinite. În Valea Teilor și Soarta, situația este inversă: familiile rămân neasigurate, copiii abandonează școala, adulții se bazează pe munca zilieră precară, iar invizibilitatea juridică perpetuează excluziunea. Neîncrederea în instituții este răspândită, iar multe familii și-au exprimat o dorință simplă: să aibă propriul CCSI.

Aceste rezultate ilustrează faptul că CCSI nu se referă doar la furnizarea de servicii, ci și la transformare. Ele transformă excluderea în incluziune, neîncrederea în cooperare și disperarea în speranță. Abordarea lor integrată le permite să răspundă provocărilor multiple și interconectate cu care se confruntă romii, de la lipsa documentelor la sănătate precară și educație limitată. Beneficiile sunt vizibile nu numai pentru familiile rome, ci și pentru autoritățile locale, care consideră CCSI ca parteneri care reduc presiunea asupra serviciilor publice și mediază conflictele.

Dincolo de impactul social, CCSI sunt și rentabile. Funcționarea unui centru necesită un buget anual de aproximativ 150 000-160 000 EUR, care acoperă o echipă multidisciplinară și cheltuielile operaționale. Pentru această investiție modestă, sute de familii au acces la sănătate, educație, locuri de muncă și asistență juridică. Alternativa – permiterea persistenței excluziunii – are ca rezultat costuri mult mai mari: asistență medicală de urgență costisitoare, asistență socială în creștere, productivitate pierdută și tensiuni sociale nerezolvate. Din punct de vedere economic, CCSI nu sunt o cheltuială, ci o investiție care aduce beneficii mari pentru societate în ansamblu.

Mesajul care reiese din această cercetare este urgent. CCSI nu mai trebuie tratate ca proiecte temporare. Ele trebuie instituționalizate prin legislația națională, finanțate în mod previzibil din bugetul de stat și integrate în sistemul de servicii sociale al României. Autoritățile locale trebuie să își asume responsabilitatea, cofinanțând și coadministrând centrele împreună cu societatea civilă. Participarea romilor trebuie să fie integrată la toate nivelurile, asigurându-se că serviciile rămân relevante și legitime. Instituțiile europene, care au acordat de mult timp prioritate incluziunii romilor, trebuie să continue să ofere sprijin financiar și politic, monitorizând în același timp angajamentele României.

Concluzia este clară: CCSI funcționează. Ele schimbă vieți. Ele întruchipează principiile accesului egal, demnității și solidarității pe care România și Uniunea Europeană s-au angajat să le respecte. Comunitățile cu CCSI ne arată calea de urmat: copii mai sănătoși, familii cu drepturi și oportunități și cetățeni care au încredere în instituții. Comunitățile fără CCSI ne reamintesc costul inacțiunii: excludere persistentă, potențial irosit și încredere distrusă.

Extinderea CCSI nu este, așadar, doar o opțiune politică, ci o necesitate. Este o alegere între perpetuarea excluziunii și construirea incluziunii, între a investi în demnitate și a plăti costurile inegalității. Acest raport face apel la liderii naționali, autoritățile locale, societatea civilă și partenerii europeni să acționeze cu viziune și determinare. Dovezile sunt aici, soluțiile sunt cunoscute, iar momentul este acum.

II. INTRODUCERE

2.1. Contextul general al incluziunii romilor în România și Europa

Romii sunt cea mai mare minoritate etnică din Europa și una dintre cele mai vulnerabile comunități din România. Estimările sugerează că între 1,5 și 2 milioane de romi trăiesc în România, o proporție semnificativă dintre aceștia fiind afectați de sărăcie extremă, marginalizare și multiple forme de excluziune. Probleme precum lipsa documentelor de identitate, locuințele precare, accesul limitat la educație și îngrijire medicală, ratele ridicate ale șomajului și discriminarea structurală sunt provocări persistente care împiedică romii să își exercite pe deplin drepturile de cetățeni.

La nivel european, **Cadrul strategic al UE pentru romi 2020-2030** subliniază necesitatea unei abordări integrate a incluziunii romilor, construită în jurul a patru piloni principali: educație, sănătate, ocuparea forței de muncă și locuințe, completată de teme transversale precum participarea, egalitatea și combaterea discriminării. România și-a aliniat angajamentele prin **Strategia națională de incluziune a romilor 2022-2027**, care pune un accent special pe serviciile comunitare integrate ca instrument de îmbunătățire a accesului romilor la drepturile fundamentale. În ciuda acestui cadru formal, punerea în aplicare pe teren rămâne fragmentată și insuficientă.

2.2. Problema accesului limitat la servicii în comunitățile rome vulnerabile

Deși România dispune de un cadru juridic și politic bine dezvoltat în domeniul protecției sociale – inclusiv **Legea nr. 292/2011 privind asistența socială** și Strategia națională pentru incluziunea romilor –, multe comunități de romi, în special din zonele rurale și periurbane, rămân defavorizate.

Datele disponibile din rapoartele naționale și internaționale indică disparități semnificative:

- **Sănătate:** peste 30 % dintre romii care trăiesc în zone rurale nu sunt înregistrați la un medic de familie și mulți nu au asigurare de sănătate, ceea ce le limitează accesul la îngrijiri medicale esențiale. Serviciile preventive, cum ar fi vaccinarea sau programele de depistare precoce, ajung la romi într-o proporție mult mai mică decât la populația generală.

- **Educație:** abandonul școlar timpuriu rămâne de două până la trei ori mai ridicat în rândul copiilor romi în comparație cu media națională. Segregarea în școli continuă să existe în multe localități, iar accesul la activități extracurriculare sau după școală de calitate este limitat.
- **Ocuparea forței de muncă:** doar aproximativ unul din patru adulți romi are un loc de muncă formal, în timp ce mulți rămân angajați în muncă informală sau se confruntă cu șomajul de lungă durată. Discriminarea și nivelurile scăzute de calificare agravează aceste dificultăți.
- **Locuințe și înregistrare civilă:** multe familii de romi trăiesc în așezări informale, fără documente legale pentru locuințe sau fără acte de identitate, ceea ce le restricționează accesul la asistență socială, drepturi de vot sau servicii medicale.

Aceste dezavantaje nu sunt izolate, ci interdependente: lipsa educației limitează oportunitățile de angajare; lipsa unui loc de muncă împiedică accesul la asigurarea de sănătate; lipsa documentelor blochează accesul la toate celelalte servicii. Acest cerc vicios întărește excluziunea de-a lungul generațiilor.

2.3. Rolul centrelor comunitare pentru servicii integrate (CCSI)

În acest context, **centrele comunitare pentru servicii integrate (CCSI)** s-au dovedit a fi un model eficient pentru abordarea simultană a mai multor vulnerabilități. Prin combinarea serviciilor de sănătate, educație, ocupare a forței de muncă, asistență juridică și socială sub un singur acoperiș, CCSI oferă un răspuns holistic și bazat pe comunitate la nevoile romilor.

Principalele avantaje ale CCSI sunt:

- **Apropierea:** acestea sunt situate în cadrul comunităților romi, ceea ce le face accesibile fizic.
- **Caracterul cuprinzător:** furnizează servicii în diferite sectoare, reducând fragmentarea.
- **Consolidarea încrederii:** acestea acționează ca intermediari între romi și instituțiile publice, contribuind la depășirea barierelor de neîncredere.
- **Prevenirea excluziunii:** prin abordarea timpurie a problemelor legate de documentație, sănătate și educație, CCSI reduc riscul excluziunii pe termen lung.

Abordarea lor integrată înseamnă că o familie romă poate beneficia de consultații medicale, sprijin pentru înscrierea copiilor la școală, consiliere juridică pentru obținerea documentelor de identitate și consiliere profesională – toate în același loc.

2.4. Inovația societății civile și rolul de pionierat al Sastipen

Conceptul CCSI a fost inițial dezvoltat de societatea civilă, **Sastipen – Centrul Rom pentru Politici de Sănătate** fiind una dintre organizațiile pionier. Între 2009 și 2021, Sastipen a înființat **36 de centre comunitare** în toată România, adesea în parteneriat cu autoritățile locale. Aceste centre au fost concepute ca structuri modulare, dotate cu mobilierul și instrumentele necesare pentru a sprijini activitățile din comunitate.

Modelul Sastipen se bazează pe o **echipă comunitară multidisciplinară**, compusă din profesioniști și lucrători comunitari responsabili de sănătate, educație, ocuparea forței de muncă, asistență socială și juridică și facilitarea ei ului comunitar. Această metodologie a fost recunoscută la nivel național: în 2017, Sastipen a primit un **premiu pentru inovare socială din partea Colegiului Român al Asistenților Sociali**. Mai mult, în iulie 2024, Ministerul Sănătății din România a recunoscut oficial Sastipen ca partener tehnic pentru gestionarea programului de mediere în domeniul sănătății și monitorizarea planului de acțiune pentru incluziunea romilor în domeniul sănătății. Acest parteneriat marchează prima dată când o ONG oferă asistență tehnică oficială unei autorități centrale din România în domeniul incluziunii romilor.

2.5. Cadrul politic și instituțional

Importanța CCSI a fost recunoscută în mai multe documente strategice și juridice cheie:

- **Strategia națională de incluziune a romilor 2022-2027:** acordă prioritate creării și extinderii CCSI-urilor pentru a îmbunătăți accesul la servicii.
- **Legea nr. 292/2011 privind asistența socială:** încurajează în mod explicit dezvoltarea de servicii integrate pentru grupurile vulnerabile, inclusiv romii.
- **Planul național de redresare și reziliență (PNRR):** alocă fonduri pentru infrastructura socială, inclusiv CCSI, ca parte a proiectelor de incluziune a romilor.
- **Cadrul strategic al UE pentru romi 2020-2030:** solicită statelor membre să dezvolte servicii integrate în domeniul educației, sănătății, locuințelor și ocupării forței de muncă.

În ciuda acestui mediu politic favorabil, inițiativele naționale au fost lipsite de durabilitate. De exemplu, în 2018, Ministerul Muncii a utilizat fonduri UE pentru a înființa 130 de CCSI, dar majoritatea au încetat să funcționeze după încheierea proiectului din cauza lipsei alocărilor bugetare și a mecanismelor instituționale care să asigure continuitatea. Această lacună evidențiază rolul crucial al ONG-urilor precum Sastipen în menținerea serviciilor comunitare acolo unde autoritățile au eșuat.

2.6. Justificarea cercetării

Deși CCSI sunt menționate în politici și legislație, există puține cercetări empirice care să demonstreze impactul acestora. Fără date solide, autoritățile rămân adesea ezitante în a investi în dezvoltarea lor. Acest raport de cercetare abordează această lacună prin:

1. **Furnizarea de dovezi empirice** privind eficacitatea CCSI în îmbunătățirea accesului romilor la serviciile de bază.
2. **Compararea comunităților** cu și fără CCSI pentru a evidenția diferențele măsurabile în materie de sănătate, educație, ocuparea forței de muncă și rezultate sociale.
3. **Identificarea barierelor** și riscurilor care împiedică sustenabilitatea centrelor.
4. **Documentarea lecțiilor învățate** din experiența Sastipen și a autorităților locale.
5. **Formularea de recomandări de politici** pentru extinderea CCSI la nivel național.

2.7. Obiectivele cercetării

Întrebarea centrală a cercetării este: **Sunt centrele comunitare pentru servicii integrate o soluție eficientă pentru îmbunătățirea accesului romilor la serviciile comunitare de bază?**

Pentru a răspunde la această întrebare, studiul urmărește mai multe obiective:

- Evaluarea accesului la servicii în comunitățile cu CCSI în comparație cu cele fără.
- Să evalueze satisfacția și așteptările beneficiarilor.
- Să surprindă perspectivele autorităților locale și ale personalului centrelor.
- Identificarea provocărilor și riscurilor care afectează sustenabilitatea CCSI.
- Să ofere recomandări autorităților naționale privind extinderea și finanțarea CCSI.

2.8. Relevanța pentru politici și advocacy

Rezultatele acestei cercetări vor fi utile din mai multe motive:

- Vor sprijini **eforturile de advocacy ale Sastipen** în convingerea autorităților naționale să adopte CCSI ca instrument politic principal.
- Vor consolida rolul Sastipen ca **partener tehnic al Ministerului Sănătății**, în special în implementarea planului 2025-2027 de înființare a 2.000 de centre comunitare integrate în localitățile rurale.

- Vor contribui la **elaborarea de politici bazate pe dovezi**, oferind date concrete pentru strategiile de incluziune a romilor atât la nivel național, cât și european.
- Acestea vor demonstra că CCSI nu se referă doar la furnizarea de servicii, ci și la **împuternicire, participare și echitate**, ajutând romii să rupă ciclul excluziunii.
- Acestea vor servi ca **instrument de advocacy la nivel european**, prezentând contribuția potențială a României la Cadrul UE pentru romi printr-un model replicabil de servicii integrate.

Analiza prezentată în acest capitol introductiv evidențiază barierele structurale care continuă să limiteze accesul romilor la serviciile comunitare de bază în România. În ciuda existenței unor cadre juridice și strategice cuprinzătoare atât la nivel european, cât și național, decalajul dintre angajamentele politice și punerea în aplicare efectivă rămâne mare. Sănătatea, educația, ocuparea forței de muncă, locuințele și asistența socială sunt în continuare domenii în care comunitățile de romi se confruntă cu o excluziune persistentă, agravată de sărăcie, discriminare și lipsa de reacție din partea instituțiilor.

În acest context, centrele comunitare pentru servicii integrate (CCSI) apar nu numai ca un răspuns inovator dezvoltat de societatea civilă, ci și ca o soluție practică și durabilă pentru a aborda simultan multiple vulnerabilități. Experiența Sastipen demonstrează că, atunci când echipe multidisciplinare operează direct în cadrul comunităților, populația romă obține beneficii tangibile: acces mai bun la consultații medicale, frecvență școlară îmbunătățită, asistență juridică pentru obținerea documentelor de identitate și oportunități de integrare profesională. Mai mult, CCSI contribuie la consolidarea încrederii între romi și instituțiile publice – un pas fundamental către incluziunea durabilă.

Rolul de pionierat al Sastipen a demonstrat că CCSI pot funcționa eficient chiar și în absența unui sprijin consistent din partea guvernului. Cu toate acestea, pentru ca acest model să aibă un impact sistemic, autoritățile naționale trebuie să investească în extinderea și asigurarea durabilității acestor centre. Angajamentul guvernamental viitor de a înființa 2.000 de CCSI până în 2027, dacă va fi însoțit de mecanisme solide de finanțare și monitorizare, ar putea reprezenta o oportunitate istorică de a elimina decalajul în materie de servicii în comunitățile rome.

Acest raport de cercetare este, așadar, oportun și necesar. El urmărește să furnizeze dovezi empirice privind impactul comparativ al CCSI în comunitățile în care acestea există față de cele în care sunt absente. Astfel, el va consolida advocacy-ul pentru extinderea națională a CCSI, va informa elaborarea politicilor și va contribui la agenda europeană mai largă de incluziune a romilor. În cele din urmă, concluziile vor sublinia un mesaj central: serviciile comunitare integrate nu sunt opționale, ci esențiale pentru asigurarea egalității și justiției sociale pentru romii din România.

III. CONTEXT ȘI CADRU DE POLITICI

3.1. Evoluția conceptului de servicii integrate în România

Ideea serviciilor integrate la nivel comunitar s-a dezvoltat treptat în România de la începutul anilor 2000, impulsionată în mare măsură de organizațiile societății civile care răspundeau nevoilor nesatisfăcute ale grupurilor vulnerabile. Serviciile publice tradiționale în domeniul sănătății, educației și asistenței sociale au fost adesea fragmentate, birocratice și inaccesibile comunităților rome. Autoritățile locale dispuneau rareori de resursele sau expertiza necesare pentru a concepe intervenții care să abordeze problemele interconectate ale sărăciei, excluziunii și discriminării.

Serviciile integrate au apărut ca răspuns la această fragmentare. Prin combinarea diferitelor domenii de intervenție – sănătate, educație, ocuparea forței de muncă, locuințe și asistență juridică – într-o singură structură comunitară, modelul s-a dovedit a fi mai eficient în atingerea grupurilor marginalizate. Pentru comunitățile de romi, care se confruntă simultan cu multiple bariere, serviciile integrate nu sunt doar practice, ci esențiale pentru asigurarea accesului egal la drepturi.

Dezvoltarea centrelor comunitare pentru servicii integrate (CCSI) a fost inițial experimentală, testată de ONG-uri prin proiecte-pilot la scară mică. De-a lungul timpului, aceste inițiative au câștigat recunoaștere pentru eficiența lor în abordarea nevoilor complexe ale comunității.

3.2. Rolul societății civile și contribuția Sastipen

Organizațiile societății civile au jucat un rol de pionierat în modelarea și promovarea CCSI. Printre acestea, **Sastipen – Centrul Rom pentru Politici de Sănătate** a fost un lider. Între 2009 și 2021, Sastipen a înființat **36 de CCSI** în toată România, oferind un model de lucru pentru autoritățile locale și factorii de decizie naționali.

Metodologia Sastipen se bazează pe echipe comunitare multidisciplinare compuse din experți și lucrători comunitari în domeniul sănătății, educației, ocupării forței de muncă, consiliere juridică și servicii sociale. Fiecare centru funcționează ca un hub în care românii vulnerabili pot accesa multiple servicii fără bariere de distanță, discriminare sau birocrație.

Impactul acestor centre a fost recunoscut la nivel național. În 2017, Colegiul Român al Asistenților Sociali a acordat Sastipen o distincție pentru inovare socială, recunoscând CCSI-urile ca una dintre cele mai eficiente abordări pentru combaterea excluziunii romilor. În 2024, credibilitatea Sastipen a fost consolidată și mai mult când Ministerul Sănătății a numit organizația ca partener oficial pentru gestionarea programului de mediere în domeniul sănătății și monitorizarea planului de acțiune pentru sănătatea romilor. Acest lucru reprezintă un precedent istoric în România: pentru prima dată, o organizație neguvernamentală oferă asistență tehnică oficială unei instituții a guvernului central în domeniul incluziunii romilor.

3.3. Cadrul juridic și strategic național

Mai multe legi și strategii naționale prevăd în mod explicit sau încurajează dezvoltarea serviciilor comunitare integrate:

- **Strategia națională de incluziune a romilor 2022-2027**
 - Prevede crearea și extinderea CCSI-urilor ca instrument de îmbunătățire a accesului romilor la educație, sănătate, locuințe și locuri de muncă.
 - Subliniază importanța colaborării între autorități, ONG-uri și comunități.
- **Legea nr. 292/2011 privind asistența socială**
 - Stabilește temeiul juridic pentru dezvoltarea de servicii integrate pentru grupurile vulnerabile.
 - Încurajează autoritățile locale să colaboreze cu ONG-urile în crearea CCSI-urilor.
- **Planul național de redresare și reziliență (PNRR)**
 - Alocă fonduri pentru infrastructura socială, inclusiv centre comunitare, ca parte a măsurilor de incluziune a romilor.
 - Pune accentul pe durabilitate și pe necesitatea reformelor structurale, alături de investiții.
- **Programe operaționale (POIDS, PEO, ESF+)**
 - Oferă oportunități de finanțare din partea UE pentru proiecte axate pe dezvoltarea CCSI și a serviciilor integrate pentru grupurile marginalizate.

În ciuda acestei baze juridice și politice solide, punerea în aplicare a fost inconsecventă. Strategiile rămân în mare parte declarative, în timp ce legile oferă cadrul fără a asigura sustenabilitatea financiară.

3.4. Cadrele europene și angajamentele internaționale

Cadrul de politici românesc este puternic influențat de inițiativele europene:

- **Cadrul strategic al UE pentru romi 2020-2030:** solicită statelor membre să adopte abordări integrate în domeniul educației, ocupării forței de muncă, sănătății și locuințelor și să asigure participarea, egalitatea și nediscriminarea.
- **Recomandările Comisiei Europene:** îndeamnă statele membre să elaboreze și să pună în aplicare strategii naționale de incluziune a romilor care să acorde prioritate serviciilor integrate.
- **Obiectivele de dezvoltare durabilă (ODD) ale Organizației Națiunilor Unite:** în special ODD 3 (Sănătate și bunăstare), ODD 4 (Educație de calitate), ODD 8 (Muncă decentă și creștere economică) și ODD 10 (Reducerea inegalităților), care sunt în concordanță cu obiectivele CCSI.
- **Rapoartele Consiliului Europei și FRA (Agenția pentru Drepturi Fundamentale):** subliniază în mod constant necesitatea unor intervenții holistice, bazate pe comunitate, pentru a aborda excluziunea romilor.

Aceste cadre nu numai că creează presiune politică, dar oferă și oportunități financiare pentru România de a extinde CCSI.

3.5. Lecții învățate din inițiativele și proiectele-pilot anterioare

Una dintre cele mai importante lecții învățate în România este că proiectele pilot fără mecanisme de sustenabilitate nu pot avea un impact pe termen lung. În 2018, Ministerul Muncii a implementat un proiect cu fonduri UE pentru înființarea a **130 de CCSI-uri**. Deși inițiativa era promițătoare, majoritatea acestor centre și-au încetat activitatea odată cu încheierea proiectului, deoarece nu au fost alocate resurse pentru întreținerea lor.

În schimb, cele **36 de centre înființate de Sastipen** au continuat să funcționeze, sprijinite de parteneriate locale și de resursele proprii ale organizației. Acest lucru demonstrează că durabilitatea depinde nu numai de finanțarea inițială, ci și de:

- voința politică la nivel local și național,
- mecanismele de finanțare instituționalizate,
- implicarea comunității și
- parteneriate cu ONG-uri care dispun de expertiza necesară.

3.6. Lacunele actuale ale politicilor și necesitatea durabilității

În ciuda recunoașterii în legi și strategii, CCSI rămân subdezvoltate în practică. Principalele bariere includ:

- lipsa alocărilor financiare stabile din bugetele naționale și locale,
- coordonarea instituțională slabă între ministere și autoritățile locale,
- angajamentul politic insuficient față de incluziunea romilor,
- monitorizarea și evaluarea limitate ale centrelor existente.

În același timp, **planul Ministerului Sănătății și al Ministerului Muncii pentru perioada 2025-2027** de a înființa **2.000 de CCSI în localitățile rurale** reprezintă o oportunitate unică. Dacă este susținută de o finanțare durabilă și de o metodologie adecvată, această inițiativă ar putea îmbunătăți semnificativ accesul romilor la serviciile de bază și ar putea servi drept piatră de temelie a politicii de incluziune a romilor în România.

Provocarea este clară: fără dovezi solide și fără advocacy, există riscul ca aceste angajamente să rămână doar pe hârtie. Acest raport de cercetare încearcă să umple acest gol, oferind date, analize comparative și recomandări concrete care pot ghida factorii de decizie în extinderea CCSI-urilor în mod eficient și durabil.

Analiza cadrului politic și instituțional demonstrează că Centrele comunitare pentru servicii integrate (CCSI) nu sunt un concept abstract, ci un instrument recunoscut, integrat în mediul juridic și strategic al României. Atât documentele naționale, cât și cele europene acordă în mod clar prioritate abordărilor integrate ca mijloc de combatere a excluziunii multidimensionale cu care se confruntă comunitățile romi. Legea asistenței sociale, Strategia națională de incluziune a romilor, PNRR și Cadrul strategic al UE pentru romi subliniază toate necesitatea unor astfel de structuri.

Cu toate acestea, decalajul dintre angajamente și practică rămâne izbitor. Deși strategiile prevăd obiective ambițioase, eforturile concrete pentru a asigura durabilitatea sunt în mare parte absente. Inițiativa guvernamentală din 2018 de a înființa 130 de centre este un exemplu elocvent: fără o finanțare stabilă și un angajament instituțional, majoritatea centrelor s-au închis după încheierea proiectului. În schimb, cele 36 de CCSI dezvoltate de Sastipen ilustrează modul în care societatea civilă poate inova, asigura continuitatea și construi încredere la nivel comunitar, chiar și în absența unui sprijin consistent din partea guvernului.

Această dublă realitate evidențiază atât un risc, cât și o oportunitate. Riscul este ca CCSI-urile să rămână simbolice, menționate în strategii, dar invizibile în practică. Oportunitatea rezidă în planul actual al guvernului de a înființa 2.000 de CCSI-uri în zonele rurale până în 2027 – un plan care, dacă ar fi implementat cu mecanisme durabile, ar putea transforma fundamental accesul romilor la serviciile de bază.

Lecțiile învățate din modelul Sastipen și din proiectele-pilot anterioare sunt clare: CCSI pot avea succes numai dacă sunt concepute cu participarea comunității, gestionate de echipe multidisciplinare, susținute de parteneriate între ONG-uri și autoritățile locale și sprijinite de finanțare previzibilă din bugetele publice. Fără aceste condiții, serviciile integrate riscă să fie o altă inițiativă temporară cu impact limitat.

Prin urmare, cadrul de politici oferă atât justificarea, cât și urgența acestei cercetări. Prin furnizarea de dovezi privind eficacitatea CCSI, raportul își propune să acopere decalajul dintre retorica politică și realitatea implementării și să pledeze pentru extinderea și susținerea acestor centre ca piatră de temelie a incluziunii romilor în România.

IV. MODELUL SASTIPEN DE CENTRE COMUNITARE PENTRU SERVICII INTEGRATE (CCSIS)

Dezvoltarea centrelor comunitare pentru servicii integrate (CCSI) în România reflectă atât inovarea societății civile, cât și recunoașterea treptată de către autoritățile publice a necesității unor abordări integrate pentru incluziunea romilor. Spre deosebire de sistemele fragmentate de furnizare a serviciilor, CCSI reunesc asistența medicală, educația, ocuparea forței de muncă, asistența juridică și socială într-o singură structură accesibilă, situată direct în comunitățile vulnerabile. De-a lungul a mai bine de un deceniu, modelul a evoluat de la un mic proiect pilot la o practică recunoscută la nivel național, în mare parte datorită activității Sastipen – Centrul Romilor pentru Politici de Sănătate.

4.1. Evoluția istorică a CCSI în România

Originile modelului CCSI pot fi urmărite până în 2008, când Sastipen a pilotat primul centru de servicii integrate în Ferentari, unul dintre cele mai marginalizate cartiere din București. La acea vreme, Ferentari era emblematic pentru excluziunea structurală cu care se confruntau romii: niveluri ridicate de sărăcie, acces deficitar la servicii medicale, segregare educațională, șomaj și stigmatizare generalizată. Prin amplasarea unui centru de servicii integrate direct în această comunitate, Sastipen a testat ipoteza că familiile de romi ar beneficia mai mult de servicii dacă acestea ar fi aduse mai aproape de ei, furnizate în mod holistic și mediate de profesioniști care lucrează în parteneriat cu membrii comunității. Între 2008 și 2010, proiectul pilot din Ferentari a oferit o serie de servicii sociale, medicale, educaționale și juridice, fiind primul model de „ghișeu unic” din România pentru incluziunea romilor.

Succesul acestei inițiative a încurajat extinderea ulterioară. Între 2010 și 2014, Sastipen a dezvoltat încă cincisprezece CCSI-uri în toată țara, ca parte a unui proiect finanțat de Fondul Social European. Acest proiect nu numai că a extins acoperirea geografică a serviciilor integrate, dar a permis și Sastipen să-și perfecționeze metodologia, să standardizeze procedurile de intervenție și să documenteze eficacitatea modelului. Extinderea susținută de FSE a marcat trecerea de la un singur centru experimental la o rețea consolidată de centre comunitare care abordau simultan multiple vulnerabilități.

După 2014, Sastipen a continuat să multiplice experiența, concentrându-se în special pe comunitățile rurale, unde romii se confruntau adesea cu bariere și mai mari în accesarea serviciilor decât în zonele urbane. Până în 2020, organizația d ul a înființat treizeci și șase de CCSI funcționale. Mai multe dintre acestea au fost preluate treptat de autoritățile locale și coordonate în parteneriat cu Sastipen, asigurând un anumit grad de sustenabilitate și integrând modelul în structurile de guvernare locală. Această fază a demonstrat că, deși finanțarea externă a fost importantă pentru inițierea centrelor, sustenabilitatea pe termen lung a putut fi realizată numai prin co-gestionarea cu municipalitățile și integrarea în politicile locale.

În 2017, activitatea de pionierat a Sastipen a fost recunoscută oficial când Colegiul Român al Asistenților Sociali a acordat organizației un premiu pentru inovare socială. Premiul a evidențiat CCSI-urile ca fiind una dintre cele mai eficiente răspunsuri comunitare la excluderea romilor din România. Un an mai târziu, Ministerul Muncii a încercat să reproducă această abordare prin înființarea a 130 de CCSI la nivel național, finanțate printr-un proiect european. Din păcate, majoritatea acestor centre și-au încetat activitatea după încheierea proiectului, din cauza absenței unui mecanism de sustenabilitate. Această experiență a confirmat că, deși modelul CCSI era eficient, inițiativele guvernamentale fără finanțare adecvată și sprijin instituțional nu puteau garanta continuitatea.

În ciuda acestor eșecuri, rețeaua Sastipen, formată din treizeci și șase de centre, a rămas operațională prin propriile resurse și prin continuarea parteneriatelor cu administrațiile locale. În 2024, credibilitatea organizației ca inovator s-a tradus într-un nou rol instituțional: Sastipen a fost desemnată de Ministerul Sănătății ca partener tehnic oficial pentru gestionarea programului național de mediere în domeniul sănătății și monitorizarea implementării planului de acțiune pentru sănătatea romilor. Pentru prima dată în România, unei organizații neguvernamentale i s-a încredințat asistența tehnică oficială pentru o autoritate centrală în domeniul incluziunii romilor. Privind în perspectivă, angajamentul guvernamental de a înființa două mii de CCSI în zonele rurale până în 2027, finanțate prin Planul național de redresare și reziliență și Fondul social european plus, reprezintă atât o oportunitate fără precedent, cât și o responsabilitate majoră. Va fi esențial să se valorifice lecțiile din istoria Sastipen pentru a se asigura că viitoarele centre sunt durabile, eficiente și răspund nevoilor comunității.

4.2. Misiunea și obiectivele CCSI

Misiunea CCSI este de a îmbunătăți accesul la serviciile esențiale pentru romi și alte grupuri vulnerabile, oferind sprijin integrat, bazat pe comunitate, care previne excluderea și promovează egalitatea de șanse. Obiectivele lor depășesc furnizarea de servicii. Ele urmăresc să construiască încredere între familiile rome și autoritățile locale, să împuternicească liderii comunității și să creeze căi de ieșire din marginalizare. Funcționând ca centre accesibile unde sănătatea, educația, asistența socială și consilierea juridică sunt disponibile într-un singur loc, CCSI reduc obstacolele birocratice și oferă soluții practice familiilor care altfel ar fi lăsate în urmă.

4.3. Structura și echipa comunitară multidisciplinară

O inovație cheie a modelului Sastipen constă în înființarea de echipe comunitare multidisciplinare. Fiecare echipă este compusă din profesioniști și mediatori cu expertiză în domenii diferite, dar complementare. Coordonații gestionează activitățile zilnice și asigură legătura cu instituțiile partenere. Mediatorii din domeniul sănătății organizează campanii de prevenire, ajută la înregistrarea familiilor la medici și asigură accesul la servicii medicale de bază. Mediatorii școlari sprijină relația dintre părinți, copii și școli, prevenind în

același timp abandonul școlar timpuriu. Asistenții sociali ajută familiile să acceseze prestații sociale și gestionează cazurile de vulnerabilitate severă. Consilierii în domeniul ocupării forței de muncă îndrumă beneficiarii către oportunități de formare și mediază intrarea lor pe piața muncii. Consilierii juridici oferă asistență în ceea ce privește documentele de identitate, înregistrarea proprietăților și drepturile la locuință. Facilitatorii comunitari mobilizează rezidenții, promovează participarea civică și construiesc punți de legătură cu autoritățile locale.

Această structură bazată pe echipă asigură că nicio problemă nu este tratată izolat. O familie care solicită ajutor pentru problema educațională a unui copil poate primi, de asemenea, sprijin pentru obținerea documentelor de identitate sau înregistrarea pentru asigurarea de sănătate. Fiecare caz este abordat în mod holistic, cu responsabilitate împărtășită între membrii echipei și cooperare continuă cu instituții externe, cum ar fi școli, clinici, departamente municipale și agenții de ocupare a forței de muncă.

4.4. Servicii furnizate prin CCSI

Gama de servicii furnizate de CCSI reflectă natura interconectată a excluziunii sociale. În domeniul sănătății, centrele oferă consultații și sfaturi gratuite pentru persoanele neasigurate, organizează campanii de imunizare și facilitează înregistrarea la medicii de familie. În domeniul educației, acestea organizează programe după școală, mediază comunicarea între școli și familii și promovează activități extracurriculare pentru a sprijini integrarea. În domeniul ocupării forței de muncă, CCSI oferă consiliere profesională, mediere în găsirea unui loc de muncă și sprijin pentru inițiative antreprenoriale. Serviciile sociale și juridice includ asistență în ceea ce privește actele de identitate, documentele de proprietate și accesul la prestații sociale. În cele din urmă, CCSI acționează ca platforme de combatere a discriminării prin organizarea de campanii de sensibilizare, formarea profesioniștilor în domeniul diversității culturale și consolidarea capacității liderilor romi de a apăra interesele comunităților lor.

4.5.Principiile și valorile care stau la baza modelului

Manualul Sastipen prezintă o serie de principii care stau la baza activității CCSI. Serviciile sunt furnizate pe baza nediscriminării și a egalității de șanse, asigurându-se că toate grupurile vulnerabile pot beneficia de ele, cu o atenție specială acordată familiilor romi. Egalitatea de gen este o valoare transversală, iar confidențialitatea este respectată cu strictețe. Accesibilitatea și proximitatea sunt garantate prin amplasarea centrelor direct în cadrul comunităților, iar toate intervențiile sunt concepute pentru a fi centrate pe beneficiari, răspunzând nevoilor individuale mai degrabă decât convenienței instituționale. Este important de menționat că împuternicirea este un principiu călăuzitor: romii nu sunt beneficiari pasivi ai serviciilor, ci participanți activi la propriul proces de incluziune.

4.6. Metodologia de intervenție

Metodologia de lucru dezvoltată de Sastipen este structurată și sistematică. Beneficiarii sunt întâi întâmpinați și informați cu privire la serviciile disponibile, creând astfel o bază de încredere. Nevoile lor sunt evaluate în toate domeniile relevante, utilizând instrumente standardizate. Pe baza acestei evaluări, se elaborează împreună cu beneficiarul un plan individual de intervenție, care prezintă pașii și obiectivele concrete. Serviciile sunt apoi furnizate de echipa multidisciplinară sau, dacă este necesar, se fac trimiteri către instituții specializate. Progresul este monitorizat în mod regulat, iar planurile de intervenție sunt ajustate în consecință. În cele din urmă, cazurile sunt închise odată ce obiectivele au fost atinse, cu posibilitatea unui sprijin continuu din partea comunității pentru a asigura durabilitatea. Această metodologie garantează coerența, evită duplicarea eforturilor și permite monitorizarea sistematică a rezultatelor.

4.7.Împuternicire și combaterea discriminării

Dincolo de furnizarea de servicii, CCSI joacă un rol transformator în împuternicirea comunităților romi. Acestea informează familiile cu privire la drepturile lor, încurajează participarea civică și creează spații în care vocile romilor sunt auzite. Dezvoltarea leadershipului este parte integrantă a acestui proces: liderii comunității

beneficiază de formare pentru a colabora cu instituțiile și pentru a promova prioritățile locale. În același timp, CCSI organizează campanii de combatere a discriminării în școli, la locul de muncă și în spațiile publice, promovând dialogul intercultural și combatând stereotipurile. În acest fel, CCSI contribuie nu numai la bunăstarea individuală, ci și la coeziunea socială și respectul reciproc.

4.8. Impact documentat

Rezultatele modelului Sastipen sunt bine documentate. În domeniul educației, ratele de abandon școlar au fost reduse semnificativ în comunitățile cu CCSI funcționale, iar cooperarea dintre părinți și școli s-a îmbunătățit. În domeniul sănătății, mii de romi s-au înregistrat la medici de familie, ratele de vaccinare au crescut, iar serviciile preventive sunt utilizate pe scară mai largă. În domeniul ocupării forței de muncă, beneficiarii au obținut acces la formare profesională și locuri de muncă formale, în timp ce alții au inițiat mici afaceri cu sprijinul CCSI. Barierele juridice și administrative au fost, de asemenea, depășite, sute de familii obținând acte de identitate și rezolvând probleme legate de locuințe. Poate cel mai important aspect este că CCSI-urile au consolidat încrederea între comunitățile de romi și autoritățile locale, au redus conflictele și au încurajat participarea civică.

Modelul Sastipen de centre comunitare pentru servicii integrate demonstrează puterea intervențiilor integrate, bazate pe comunitate, de a transforma viețile romilor și ale altor grupuri vulnerabile. De la originile sale în Ferentari între 2008 și 2010, la extinderea susținută de Fondul social european, la multiplicarea în comunitățile rurale și la înființarea a treizeci și șase de centre funcționale până în 2020, modelul s-a dovedit adaptabil și eficient. Recunoașterea la nivel național și parteneriatul actual cu Ministerul Sănătății confirmă legitimitatea sa. Cu toate acestea, istoria arată că sustenabilitatea nu poate fi considerată ca fiind de la sine înțeleasă: proiectele pilot guvernamentale au eșuat atunci când au lipsit finanțarea și angajamentul instituțional.

Pe măsură ce România se îndreaptă către obiectivul ambițios de a înființa două mii de CCSI până în 2027, lecțiile învățate din experiența Sastipen trebuie să ghideze implementarea. CCSI sunt mai mult decât puncte de servicii; sunt spații de abilitare, participare și dialog. Ele întruchipează principiul că incluziunea necesită soluții integrate, furnizate cu respect, proximitate și responsabilitate. Pentru comunitățile de romi private de mult timp de accesul la servicii de bază, CCSI reprezintă nu numai un instrument practic, ci și un simbol al echității și justiției sociale.

V. METODOLOGIA DE CERCETARE

5.1. Scopul și domeniul de aplicare al programului de cercetare

Scopul acestei cercetări este de a furniza dovezi empirice privind eficacitatea Centrelor comunitare pentru servicii integrate (CCSI) în îmbunătățirea accesului romilor la servicii de bază, cum ar fi asistența medicală, educația, ocuparea forței de muncă, protecția socială și asistența juridică. Deși CCSI sunt menționate în documente strategice și recunoscute ca o practică promițătoare, există încă puține dovezi sistematice care să demonstreze impactul lor real la nivel comunitar. Prin urmare, această cercetare urmărește să demonstreze valoarea adăugată a CCSI prin compararea comunităților rome în care funcționează astfel de centre cu comunitățile rome care nu dispun de acestea, analizând atât rezultatele, cât și percepțiile.

Cercetarea are atât un caracter evaluativ, cât și explicativ. Pe de o parte, studiul măsoară accesul la servicii și rezultatele în domenii precum sănătatea, educația și ocuparea forței de muncă. Pe de altă parte, explorează modul în care CCSI funcționează în practică, ce lecții pot fi învățate din implementarea lor și ce bariere ar putea submina durabilitatea lor. Rezultatele sunt destinate nu numai informării factorilor de decizie la nivel național și local, ci și sprijinirii inițiativelor de advocacy care vizează extinderea CCSI în toată România.

5.2. Designul cercetării

Proiectul de cercetare urmează o abordare mixtă, care combină tehnici cantitative și calitative. A fost adoptat un cadru de studiu de caz comparativ, axat pe patru comunități de romi: două în care CCSI sunt operaționale și două fără astfel de structuri. Acest proiect comparativ permite evaluarea măsurii în care diferențele în ceea ce privește accesul la servicii, nivelurile de satisfacție și rezultatele incluziunii sociale sunt asociate cu prezența CCSI.

Componenta cantitativă a studiului se bazează pe anchete structurate la nivel de gospodărie, care furnizează indicatori măsurabili privind accesul la servicii și calitatea vieții. Componenta calitativă include interviuri semi-structurate cu beneficiarii, personalul și funcționarii locali, precum și discuții în grupuri focus, care surprind complexitatea experiențelor și percepțiilor care nu pot fi reduse la date numerice. O analiză a documentelor și a literaturii de specialitate completează aceste două componente, situând concluziile în contextul mai larg al politicilor naționale și europene.

5.3. Selectarea comunităților și strategia de eșantionare

Patru comunități au fost selectate pentru cercetarea de teren, urmând o logică de comparabilitate. Cercetarea a inclus două județe: Tulcea, în regiunea de dezvoltare sud-estică, și Gorj, în regiunea sud-vestică Oltenia, ambele cu populații rome semnificative, dar cu contexte geografice și socio-economice diferite.

În județul Tulcea, studiul a acoperit **Ciucurova**, unde un Centru comunitar pentru servicii integrate funcționează de mai mulți ani, și **Valea Teilor**, care are o comunitate romă considerabilă, dar nu dispune de un centru de servicii integrate. Această pereche permite compararea directă a rezultatelor într-o comunitate cu CCSI și una similară fără astfel de servicii.

În județul Gorj, cercetarea s-a concentrat pe **Polovragi**, unde Sastipen operează un CCSI care a devenit o resursă esențială pentru familiile rome, și **Soarta**, unde o comunitate numeroasă de romi tradiționali trăiește fără acces la un centru integrat. Contrastul dintre aceste două localități oferă dovezi suplimentare ale valorii adăugate de CCSI.

În fiecare comunitate, a fost stabilit un eșantion de sondaj de optzeci de respondenți, ajungându-se la un total de 320 de participanți. Eșantionarea stratificată a asigurat diversitatea în ceea ce privește vârsta, sexul și tipul de gospodărie, în timp ce eșantionarea intenționată a fost utilizată pentru a include informatori cheie, cum ar fi profesori, medici, asistenți sociali, funcționari locali și personalul centrului. Această abordare a permis studiului să surprindă atât experiențele la nivel de gospodărie, cât și perspectivele instituționale.

5.4. Metode de colectare a datelor

Cercetarea a utilizat o combinație de metode cantitative și calitative de colectare a datelor, completate de analiza datelor secundare.

Prima metodă a constatat în **sondaje structurate la domiciliu**, realizate față în față de către interviuatori instruiți în cele patru comunități selectate. Chestionarul a fost conceput pentru a surprinde accesul la îngrijiri medicale (înregistrarea la un medic de familie, vaccinare, servicii preventive), educație (frecventarea școlii, participarea la activități extrașcolare, sprijinul mediatic), ocuparea forței de muncă (situația actuală, strategii de căutare a unui loc de muncă, formare profesională), locuință (documente legale, adecvarea condițiilor) și asistență socială (accesul la prestații). În cele două comunități cu CCSI, au fost incluse întrebări suplimentare privind frecvența utilizării serviciilor CCSI, satisfacția față de personal și intervenții, precum și îmbunătățirile percepute în calitatea vieții. Formatul structurat al chestionarului, de tip „”, a asigurat comparabilitatea între comunități și a permis utilizarea tehnicilor statistice în analiză.

A doua metodă a implicat **interviuri semi-structurate** cu 30 de informatori cheie din toate cele patru localități. Aceștia au inclus zece beneficiari ai CCSI, șase angajați ai centrelor, patru reprezentanți ai autorităților locale, opt membri ai comunității din localități fără CCSI și doi reprezentanți ai instituțiilor naționale (Ministerul Sănătății și Ministerul Muncii). Ghidul de interviu semi-structurat a permis flexibilitate, oferind respondenților

posibilitatea de a discuta în profunzime experiențele personale, provocările și recomandările, asigurând în același timp că temele centrale, precum durabilitatea, împuternicirea, discriminarea și cooperarea cu autoritățile, au fost abordate în mod consecvent în toate interviurile.

A treia metodă a fost **discuțiile în grupuri focus**, organizate separat cu beneficiarii și cu părțile interesate locale. Aceste grupuri au încurajat dialogul și interacțiunea, generând perspective asupra percepțiilor colective, dinamicii comunității și rolului social al CCSI. Grupurile focus au fost deosebit de utile pentru identificarea așteptărilor și pentru înțelegerea modului în care comunitățile percepeau rolul centrelor dincolo de furnizarea de servicii, ca spații de împuternicire și consolidare a încrederii.

A patra metodă a constat în **analiza documentelor și a literaturii de specialitate**. Au fost analizate statisticile naționale ale Institutului Național de Statistică și datele administrative ale instituțiilor locale pentru a furniza informații contextuale privind indicatorii de sănătate, educație și ocuparea forței de muncă. Au fost analizate, de asemenea, rapoarte din proiecte anterioare, evaluări și studii internaționale privind incluziunea romilor, ceea ce a permis studiului să situeze concluziile sale într-o bază de date mai largă.

Prin combinarea acestor metode, cercetarea a asigurat atât amploarea, cât și profunzimea datelor. Sondajele au furnizat indicatori măsurabili, interviurile și grupurile de discuții au revelat experiențe trăite, iar analiza documentelor a adăugat context și comparabilitate cu alte studii.

5.5. Metode de analiză a datelor

Analiza datelor a urmat o abordare dublă. Datele cantitative colectate prin sondaje au fost introduse în software-ul statistic și prelucrate pentru a genera indicatori descriptivi, cum ar fi medii, frecvențe și tabele încrucișate. Tehnicile inferențiale au fost aplicate acolo unde era relevant, explorând corelațiile dintre prezența CCSI și îmbunătățirea accesului la servicii sau niveluri mai ridicate de satisfacție.

Datele calitative din interviuri și grupurile de discuții au fost transcrise și analizate tematic. Categoriile de codificare au fost dezvoltate atât deductiv, pe baza întrebărilor de cercetare, cât și inductiv, permițând apariția de noi teme din date. Temele cheie au inclus încrederea în instituții, împuternicirea, barierele de acces, discriminarea și durabilitatea. Analiza tematică a făcut posibilă identificarea tiparelor în rândul respondenților, păstrând în același timp bogăția vocilor individuale.

Integrarea rezultatelor cantitative și calitative a fost realizată printr-un cadru comparativ de studiu de caz. Comunitățile cu CCSI au fost comparate cu cele fără, atât în ceea ce privește rezultatele statistice, cât și în ceea ce privește narațiunile despre experiențele trăite. Această triangulare a consolidat validitatea concluziilor și a permis o înțelegere mai nuanțată a impactului CCSI.

5.6. Limitări ale studiului

Trebuie recunoscute câteva limitări ale studiului. Cercetarea acoperă doar patru localități, care, deși selectate cu atenție, nu pot surprinde întreaga diversitate a comunităților rome din România. Eșantionul de respondenți oferă o bază solidă pentru analiză, dar nu este suficient de mare pentru a permite o generalizare la nivel național.

Bazarea pe date auto-raportate introduce posibilitatea apariției unor prejudecăți. Respondenții pot exagera sau subestima accesul lor la servicii, fie din cauza problemelor de memorie, fie din cauza influenței dorinței de a fi acceptat social. În plus, deși designul comparativ controlează multe variabile, diferențele observate între localități pot reflecta și factori contextuali care nu au legătură cu prezența CCSI, cum ar fi variațiile în guvernanta locală, activitatea ONG-urilor sau oportunitățile economice.

În ciuda acestor limitări, studiul a atenuat riscurile prin triangularea mai multor surse de date și metode. Combinația de sondaje, interviuri, grupuri de discuții și analiza documentelor oferă o perspectivă echilibrată care asigură robustețea și credibilitatea rezultatelor. Prin urmare, rezultatele ar trebui considerate ca fiind

indicative pentru tendințe mai largi și valoroase pentru informarea politicilor, chiar dacă nu sunt reprezentative din punct de vedere statistic pentru toate comunitățile de romi.

Metodologia descrisă în acest capitol demonstrează un echilibru atent între rigoarea științifică și relevanța practică. Prin combinarea sondajelor, interviurilor, grupurilor de discuții și analizei documentelor într-un studiu de caz comparativ, cercetarea surprinde atât rezultatele măsurabile, cât și experiențele trăite. Alegerea județelor Tulcea și Gorj, cu perechi de comunități cu și fără CCSI, asigură identificarea clară a valorii adăugate a serviciilor integrate.

Metodologia pune accentul nu numai pe accesul la date, ci și pe participare și incluziune. Vocile romilor sunt plasate în centrul analizei, reflectând filosofia CCSI-urilor, care acordă prioritate împuternicirii și implicării comunității. Deși studiul recunoaște limitele sale, triangularea surselor și abordarea mixtă oferă o bază solidă pentru generarea de informații credibile și relevante pentru politici.

În cele din urmă, acest cadru metodologic pune bazele analizei prezentate în capitolul următor. Acesta asigură că concluziile nu sunt anecdotice sau impresioniste, ci se bazează pe dovezi sistematice. Astfel, acesta consolidează argumentele în favoarea CCSI ca soluție eficientă și scalabilă pentru incluziunea romilor și oferă baza de cunoștințe necesară pentru advocacy atât la nivel național, cât și european.

VI. CONCLUZII – ANALIZĂ COMPARATIVĂ DE IMPACT

6.1. Introducere în concluzii

Constatările prezentate în acest capitol sunt rezultatul unei ample cercetări de teren efectuate în patru comunități de romi situate în două județe din România: Tulcea, în regiunea de dezvoltare sud-estică, și Gorj, în regiunea sud-vestică Oltenia. Selectarea acestor localități nu a fost întâmplătoare, ci a urmat o logică riguroasă de comparabilitate și relevanță. În fiecare județ, echipa de cercetare a identificat o comunitate în care un Centru comunitar pentru servicii integrate (CCSI) funcționează de cel puțin doi ani și o altă comunitate de dimensiuni și compoziție etnică similare, în care nu există o astfel de structură. Acest design comparativ permite izolarea diferențelor care pot fi atribuite în mod rezonabil prezenței sau absenței unui CCSI, oferind astfel dovezi empirice ale valorii adăugate a acestora.

În județul Tulcea, studiul a examinat **Ciucurova**, o localitate în care Sastipen a înființat un CCSI care oferă servicii în domeniul sănătății, educației, ocupării forței de muncă, consilierii juridice și protecției sociale. Centrul este recunoscut la nivel local ca o instituție cheie care face legătura între familiile rome și autoritățile publice. Acesta oferă sprijin regulat pentru frecventarea școlii, organizează campanii de vaccinare și oferă asistență juridică pentru obținerea documentelor de identitate. În contrast, cercetarea s-a concentrat și pe **Valea Teilor**, o comunitate cu o populație romă semnificativă, dar fără un centru de servicii integrate. Aici, accesul la îngrijiri medicale, educație și asistență socială depinde în totalitate de instituțiile mainstream situate la distanță și adesea percepute ca fiind insensibile la nevoile romilor. Comparatia dintre Ciucurova și Valea Teilor evidențiază nu numai beneficiile CCSI, ci și consecințele absenței acestora.

În județul Gorj, cercetarea a inclus **localitatea Polovragi**, unde Sastipen a dezvoltat un CCSI în parteneriat cu autoritățile locale. Centrul funcționează ca un punct focal pentru familiile vulnerabile, oferind servicii integrate și promovând încrederea între comunitate și instituții. Comparatia pereche a fost făcută cu **Soarta**, un sat locuit de o comunitate numeroasă de romi tradiționali care își păstrează identitatea culturală puternică, dar care nu au acces la servicii integrate. În Soarta, absența unui CCSI se reflectă în excluderea persistentă, familiile având dificultăți în a obține asistență medicală, documente de identitate sau sprijin educațional pentru copiii lor. Prin compararea localităților Polovragi și Soarta, studiul a putut explora modul în care tradițiile culturale, guvernanta locală și prezența sau absența CCSI interacționează pentru a modela rezultatele pentru familiile rome.

Procesul de colectare a datelor în aceste patru comunități a combinat mai multe metode pentru a asigura atât amploarea, cât și profunzimea. **Anchete la nivel de gospodărie** au furnizat indicatori cuantificabili privind accesul la servicii și condițiile de viață, acoperind aspecte precum înregistrarea la medici de familie, frecventarea școlii, statutul profesional și deținerea de documente de identitate. În comunitățile cu CCSI, întrebări suplimentare au capturat satisfacția față de servicii și frecvența utilizării acestora. **Interviurile semi-structurate** au permis beneficiarilor, personalului și părților interesate locale să vorbească în propriile cuvinte despre provocări, succese și așteptări. **Grupurile de discuții** au stimulat dialogul între membrii comunității, evidențiind experiențele comune și percepțiile colective despre discriminare, împuternicire și încredere instituțională. În cele din urmă, o **analiză a documentelor și a literaturii de specialitate** a furnizat un context, situând realitățile locale în cadrul tendințelor naționale și europene mai largi în materie de incluziune a romilor.

Această abordare pe mai multe niveluri a produs un set bogat de concluzii, care sunt prezentate tematic în secțiunile următoare. Fiecare domeniu de intervenție – sănătate, asistență juridică și locativă, educație, ocuparea forței de muncă, incluziune socială, satisfacția beneficiarilor și obstacole în calea durabilității – este analizat separat, cu comparații directe între comunitățile studiate. Această structură tematică reflectă natura holistică a CCSI-urilor, care sunt concepute pentru a răspunde simultan mai multor nevoi, rather than focusing on isolated problems.

Este important să subliniem că CCSI nu sunt destinate exclusiv romilor, ci sunt concepute pentru a servi tuturor membrilor vulnerabili ai comunității. În practică, însă, familiile rome sunt principalele beneficiare, având în vedere nivelurile disproporționate de ridicate de sărăcie, lipsa documentelor și accesul limitat la serviciile generale. În Ciucurova și Polovragi, interviurile au relevat că și locuitorii neromii utilizează ocazional serviciile CCSI, în special persoanele în vârstă care solicită consult medical sau familiile sărace care au nevoie de asistență juridică. Această incluziune consolidează coeziunea socială și reduce tensiunile dintre grupurile etnice. În același timp, absența CCSI în Valea Teilor și Soarta a accentuat inegalitățile, familiile rome confruntându-se cu bariere pe care gospodăriile nerome le pot depăși mai ușor prin rețele informale sau resurse personale.

Analiza comparativă a relevat mai multe tipare transversale. În primul rând, comunitățile cu CCSI-uri înregistrează rate mai ridicate de acces la servicii de sănătate, educație și prestații sociale. Copiii sunt mai susceptibili să fie înscriși la școală, familiile sunt mai susceptibile să dețină documente de identitate, iar adulții sunt mai susceptibili să aibă contact cu serviciile de ocupare a forței de muncă. În al doilea rând, beneficiarii din comunitățile cu CCSI au exprimat un nivel mai ridicat de încredere în autoritățile și instituțiile locale. Prezența mediatorilor și a facilitatorilor a creat canale de comunicare care nu existau în comunitățile de comparație. În al treilea rând, s-a constatat că CCSI joacă un rol nu numai în furnizarea de servicii, ci și în emancipare. Beneficiarii au declarat că se simt mai încrezători în relația cu instituțiile și mai conștienți de drepturile lor.

În schimb, comunitățile fără CCSI au continuat să se confrunte cu o excluziune semnificativă. În Valea Teilor și Soarta, multe familii au declarat că nu au asigurare medicală și nu au acces la îngrijiri medicale regulate. Abandonul școlar a fost descris ca o provocare persistentă, iar părinții și-au exprimat frustrarea cu privire la incapacitatea lor de a susține educația copiilor lor. Șomajul era răspândit, cu oportunități foarte limitate de formare profesională sau plasare în câmpul muncii. Poate cel mai frapant este faptul că respondenții din aceste comunități au exprimat un puternic sentiment de abandon din partea autorităților publice, percepend că problemele lor erau ignorate sau considerate neimportante.

Constatările prezentate în acest capitol trebuie, de asemenea, situate în contextul mai larg al politicilor. Strategia națională de incluziune a romilor 2022-2027, Legea asistenței sociale și Planul național de redresare și reziliență acordă toate prioritate dezvoltării CCSI-urilor ca instrument cheie pentru incluziunea romilor. Cadrul strategic al Uniunii Europene pentru romi 2020-2030 pune, de asemenea, accentul pe abordări integrate. Cu toate acestea, după cum arată cazul celor 130 de CCSI-uri înființate de Ministerul Muncii în 2018 și închise ulterior, angajamentele politice nu sunt suficiente fără mecanisme de sustenabilitate. Prin urmare,

această cercetare oferă dovezi oportune pentru a sprijini planul național de înființare a 2 000 de CCSI-uri până în 2027, oferind informații despre modul în care astfel de centre pot fi proiectate și gestionate în mod eficient.

Introducerea în concluzii pregătește astfel terenul pentru analizele tematice detaliate care urmează. Fiecare secțiune ulterioară explorează un domeniu de intervenție, comparând rezultatele din Ciucurova și Valea Teilor din județul Tulcea și din Polovragi și Soarta din județul Gorj. Luate împreună, concluziile oferă o evaluare cuprinzătoare a modului în care CCSI transformă viața comunității, reduc barierele și contribuie la incluziunea romilor. De asemenea, ele evidențiază consecințele absenței acestora, subliniind urgența extinderii serviciilor integrate la nivel național.

6.2. Accesul la servicii de sănătate

Sănătatea este unul dintre domeniile cele mai sensibile în care inegalitățile dintre romi și populația majoritară sunt cele mai vizibile. Zeci de ani de cercetări în România și în întreaga Europă au arătat că comunitățile de romi suferă în mod disproporționat de rezultate slabe în materie de sănătate, acces limitat la îngrijiri medicale și expunere mai mare la boli care pot fi prevenite. Barierele includ lipsa asigurării de sănătate, distanța față de unitățile medicale, discriminarea și conștientizarea limitată a îngrijirii preventive. În acest context, centrele comunitare pentru servicii integrate (CCSI) joacă un rol crucial, oferind sprijin în domeniul sănătății direct în cartierele rome și facilitând accesul la sistemul formal de sănătate.

Cercetările efectuate în Tulcea și Gorj au confirmat aceste tendințe generale, evidențiind în același timp rolul transformator al CCSI în reducerea inegalităților în materie de sănătate. Contrastul dintre Ciucurova și Valea Teilor și, în Tulcea, și dintre Polovragi și Soarta, în Gorj, ilustrează atât beneficiile serviciilor de sănătate integrate, cât și decalajele persistente în cazul în care astfel de servicii lipsesc.

Accesul la servicii de sănătate în Ciucurova (cu CCSI)

În Ciucurova, prezența CCSI a îmbunătățit semnificativ acoperirea medicală pentru familiile de romi. Datele sondajului au arătat că peste 80% dintre respondenții din această comunitate erau înregistrați la un medic de familie, comparativ cu mai puțin de 50% în Valea Teilor. Mediatorul medical angajat de CCSI joacă un rol central în această realizare, asistând activ familiile cu documentele necesare, însoțindu-le la programările medicale și asigurând legătura cu autoritățile medicale locale. Mai mulți beneficiari au povestit în interviuri cum au fost excluși anterior de la îngrijirea medicală deoarece nu aveau asigurare sau nu știau cum să se descurce cu procedurile birocratice. CCSI a oferit nu numai îndrumare, ci și încredere: familiile au simțit că au pe cineva de partea lor care le poate reprezenta interesele.

De asemenea, s-au înregistrat îmbunătățiri în domeniul îngrijirii preventive. Campaniile de vaccinare organizate prin intermediul CCSI au ajuns la copiii care nu beneficiaseră anterior de vaccinările esențiale. Mamele au raportat că mediatorul de sănătate a vizitat gospodăriile pentru a le informa despre importanța vaccinurilor și pentru a coordona programările cu medicii de familie. Beneficiarii au menționat, de asemenea, sesiunile de educație pentru sănătate privind nutriția, igiena și sănătatea reproducerii ca fiind servicii valoroase care au crescut gradul de conștientizare și au schimbat comportamentele.

Accesul la servicii medicale în Valea Teilor (fără CCSI)

În schimb, în Valea Teilor situația rămâne precară. Doar o minoritate dintre familiile de romi sunt înregistrate la un medic de familie, iar persoanele neasigurate se confruntă cu obstacole majore în accesarea chiar și a consultațiilor de bază. Respondenții au descris situații în care au fost nevoiți să se deplaseze în orașele vecine, să plătească din propriul buzunar transportul și serviciile medicale sau pur și simplu să renunțe la tratament. Asistența medicală preventivă este aproape inexistentă, mulți copii nefiind vaccinați, iar părinții exprimându-și neîncrederea sau lipsa de informații.

Interviurile au evidențiat un profund sentiment de abandon. Mai mulți respondenți au indicat că evită să solicite îngrijiri medicale deoarece se simt respinși sau discriminați la clinici. Fără mediatorii care să faciliteze comunicarea, familiile de romi percep adesea instituțiile de sănătate ca fiind distante și ostile. Absența serviciilor de sănătate în comunitate a întărit neîncrederea și a contribuit la agravarea stării de sănătate.

Accesul la servicii medicale în Polovragi (cu CCSI)

Cazul Polovragi din județul Gorj demonstrează și mai mult rolul pozitiv al CCSI. Aici, asistentul medical comunitar atașat CCSI colaborează strâns cu dispensarul local și autoritatea publică de sănătate din județ. Drept urmare, peste trei sferturi din gospodăriile romi au raportat că sunt monitorizate în mod regulat pentru afecțiuni cronice, cum ar fi hipertensiunea sau diabetul. Au fost organizate campanii de screening în comunitate, reducând necesitatea familiilor de a parcurge distanțe lungi.

Participanții la grupul de discuții au subliniat importanța proximității. Aceștia au explicat că disponibilitatea serviciilor în comunitate le-a permis să economisească timp și bani și, mai important, i-a încurajat să solicite ajutor din timp, în loc să aștepte până când problemele deveneau grave. Femeile au subliniat în mod special sprijinul CCSI în accesarea serviciilor de sănătate reproductivă, îngrijire maternă și consiliere pentru adolescente. Această dimensiune a serviciilor de sănătate, sensibilă la dimensiunea de gen, a fost deosebit de apreciată, deoarece a abordat nevoi adesea neglijate în instituțiile obișnuite.

Accesul la servicii de sănătate în Soarta (fără CCSI)

Situația din Soarta prezintă un contrast puternic. Aici, comunitatea romă se bazează aproape în totalitate pe îngrijiri de urgență, cu o implicare limitată în serviciile medicale preventive sau regulate. Rezultatele sondajului au indicat că mai puțin de 40% dintre respondenți erau înregistrați la un medic de familie, iar multe gospodării au raportat că nu au consultat un medic în ultimul an. Conștientizarea în materie de sănătate este scăzută, iar tradițiile culturale descurajează uneori familiile să solicite asistență medicală până când problemele devin critice.

Fără un CCSI, nu există un mediator care să acopere decalajul dintre comunitate și instituții. Drept urmare, familiile se confruntă cu birocrăția, costurile de transport și discriminarea. O respondentă a explicat că, deși dorea să-și vaccineze copilul, nu își putea permite călătoria până la cea mai apropiată clinică și că nimeni din partea autorităților nu a vizitat-o vreodată pentru a-i oferi sprijin. Sentimentul de izolare era palpabil, membrii comunității simțindu-se excluși din sistemul de sănătate.

Perspective comparative

Comparația între Ciucurova și Valea Teilor, precum și între Polovragi și Soarta, relevă un model consistent: comunitățile cu CCSI-uri înregistrează rezultate semnificativ mai bune în materie de sănătate și niveluri mai ridicate de satisfacție față de serviciile medicale. Înregistrarea la medicii de familie, accesul la vaccinări și utilizarea îngrijirii preventive sunt semnificativ mai ridicate în locurile unde funcționează CCSI-uri. La fel de important, percepțiile de încredere și echitate sunt mai puternice. Familiile din Ciucurova și Polovragi au descris CCSI ca un loc în care se simt respectate și sprijinite, în contrast cu alienarea resimțită în Valea Teilor și Soarta.

Constatările subliniază, de asemenea, rolul CCSI în abordarea barierelor structurale. Prin asistența acordată în ceea ce privește documentația, acoperirea costurilor de transport și medierea relațiilor cu medicii, CCSI reduc atât obstacolele financiare, cât și cele instituționale. Mai mult, prezența programelor de educație pentru sănătate contribuie la schimbarea comportamentului, încurajând un stil de viață mai sănătos și o utilizare mai mare a îngrijirii preventive.

Implicații mai largi

Dovezile adunate demonstrează că CCSI nu sunt doar furnizori de servicii, ci catalizatori ai echității în sănătate. Acestea împuternicesc comunitățile romi să își revendice drepturile la îngrijire medicală, să construiască

încredere în instituții și să dezvolte o cultură a prevenirii, mai degrabă decât a gestionării crizelor. În absența CCSI, familiile rome continuă să se confrunte cu excluderea sistemică, ceea ce duce la rezultate mai slabe în materie de sănătate și perpetuează ciclurile de dezavantaj.

Din perspectiva politicilor, concluziile comparative susțin cu tărie extinderea CCSI la nivel național. Dacă guvernul român va continua planul său de a înființa 2.000 de centre integrate până în 2027, sănătatea ar trebui să rămână o componentă centrală. Succesul observat în Ciucurova și Polovragi oferă o metodologie testată care poate fi replicată, adaptată și extinsă, asigurând romilor din toată țara acces egal la serviciile de sănătate.

6.3. Asistență juridică și sprijin pentru locuințe

Una dintre cele mai persistente provocări în comunitățile rome din România se referă la lipsa documentelor de identitate și la statutul juridic precar al locuințelor. Fără documente de identitate personale, romii nu pot accesa prestații sociale, nu se pot înregistra la un medic de familie și nu își pot înscrie copiii la școală. În mod similar, fără documente legale de proprietate, familiile trăiesc într-o nesiguranță constantă, neputând solicita utilități sau beneficia de subvenții pentru locuințe. Aceste lacune în recunoașterea juridică nu sunt doar probleme birocratice, ci sunt bariere structurale care întăresc sărăcia și excluziunea. Cercetările efectuate în Tulcea și Gorj au relevat diferențe marcante între comunitățile care dispun de centre comunitare pentru servicii integrate (CCSI) și cele care nu dispun de astfel de centre, în special în ceea ce privește modul în care sunt abordate și rezolvate astfel de probleme.

Asistență juridică și în materie de locuințe în Ciucurova (cu CCSI)

În Ciucurova, CCSI a devenit un punct de referință pentru familiile care se confruntă cu probleme legate de documentație. Centrul are un consilier juridic și un asistent social care colaborează pentru a ajuta familiile să obțină certificate de naștere, cărți de identitate și documente de proprietate. Conform datelor sondajului, peste 85% dintre gospodăriile din Ciucurova au raportat că toți membrii familiei aveau documente de identitate valabile, comparativ cu puțin peste 60% în Valea Teilor. Diferența este și mai pronunțată în cazul locuințelor: în timp ce în Valea Teilor mai puțin de jumătate dintre familii au declarat că dețin documente oficiale de proprietate, în Ciucurova proporția era de peste 70%.

Interviurile cu beneficiarii au relevat povești concrete de transformare. Una dintre persoanele intervievate, mamă a patru copii, a explicat că a trăit ani de zile fără documente de identitate, ceea ce i-a împiedicat pe copiii ei să fie înscriși oficial la școală. Cu ajutorul consilierului juridic al CCSI, ea a obținut toate documentele necesare și a putut să-și înscrie copiii, care acum frecventează cursurile în mod regulat. Alte familii au subliniat rolul CCSI în medierea cu autoritățile locale, însoțindu-le la primărie și îndrumându-le în procedurile complexe.

CCSI a jucat, de asemenea, un rol în prevenirea evacuărilor forțate. Mai multe gospodării rome din Ciucurova locuiau în locuințe informale construite pe terenuri publice. Prin negocieri facilitate de CCSI, acestea au reușit să obțină recunoașterea legală temporară a situației lor și să evite strămutarea. Această funcție de mediere a consolidat încrederea între familiile rome și municipalitate, demonstrând că dialogul și consilierea juridică pot reduce tensiunile și pot crea soluții acceptabile pentru ambele părți.

Asistență juridică și în materie de locuințe în Valea Teilor (fără CCSI)

În Valea Teilor, absența unui centru integrat a lăsat familiile de romi în mare parte pe cont propriu în ceea ce privește provocările juridice și legate de locuințe. Rezultatele sondajului au indicat un nivel ridicat de insecuritate: o proporție semnificativă dintre respondenți au declarat că nu dețin documente de identitate sau acte de proprietate legale. Fără sprijin specializat, familiile se bazează adesea pe rețele informale sau pur și simplu renunță la încercările de a-și rezolva problemele.

Interviurile au relevat cazuri în care copiii nu au fost înregistrați la naștere și, prin urmare, nu figurează în registrele oficiale, o situație care are consecințe pe termen lung asupra accesului la educație, îngrijire medicală și drepturi de cetățenie. Părinții au descris încercări repetate de a obține documente, dar au fost descurajați

de obstacolele birocratice sau de atitudinile discriminatorii ale instituțiilor publice. Un tată a raportat că a fost trimis înapoi de mai multe ori de la registrul civil deoarece nu avea documente secundare pe care nu știa cum să le obțină. Fără cineva care să îi îndrume, familiile din Valea Teilor rămân adesea prinse într-un cerc vicios al ilegalității și excluziunii.

Insecuritatea locativă a fost o altă temă recurentă. Multe familii de romi din Valea Teilor locuiesc în case improvizate, fără acte de proprietate. Drept urmare, nu pot beneficia de utilități precum apa sau electricitatea. Respondenții au explicat că se tem de evacuare, mai ales când proprietatea asupra terenului este contestată, și că lipsa documentelor oficiale îi împiedică să solicite îmbunătățiri ale locuințelor sau să beneficieze de programe sociale. Spre deosebire de Ciucurova, nu există un mediator care să negocieze cu autoritățile locale, iar încrederea între comunitate și instituții este foarte scăzută.

Asistență juridică și în materie de locuințe în Polovragi (cu CCSI)

Situația din Polovragi ilustrează eficacitatea CCSI în abordarea problemelor juridice și de locuire, chiar și în mediul rural. Aici, CCSI a dezvoltat o strategie proactivă de sensibilizare: membrii personalului vizitează regulat gospodăriile, identifică familiile fără documente și inițiază procesul de legalizare. Drept urmare, datele sondajului au arătat că aproape 90% dintre familiile rome din Polovragi aveau documente de identitate valabile, iar aproximativ două treimi obținuseră o formă de documentație pentru locuință.

Interviurile au evidențiat importanța însoțirii. Beneficiarii au descris modul în care personalul CCSI nu numai că le-a furnizat informații, ci i-a însoțit fizic la birourile administrative, asigurându-se că procedurile au fost urmate corect și că practicile discriminatorii au fost reduse la minimum. Una dintre persoanele intervievate și-a amintit că, fără prezența consilierului juridic al CCSI, cererea ei pentru un certificat de naștere pentru copilul ei a fost amânată în repetate rânduri. Cu sprijinul acordat, procesul a fost finalizat în mai puțin de o lună.

CCSI din Polovragi a abordat și problema nesiguranței locuinței, ajutând familiile să solicite locuințe sociale sau să negocieze contracte de închiriere a terenurilor publice. Prin aceste intervenții, mai multe gospodării au reușit să-și stabilizeze condițiile de viață, reducând riscul de evacuare și îmbunătățindu-și accesul la utilități. Este important de menționat că centrul a derulat și campanii de sensibilizare, informând familiile cu privire la drepturile lor și la pașii necesari pentru obținerea documentelor.

Asistență juridică și în materie de locuințe în Soarta (fără CCSI)

În Soarta, provocările rămân acute. Datele sondajului au indicat că o mare parte din familiile rome nu aveau documente oficiale de proprietate, iar aproximativ 30% dintre adulți nu dețineau acte de identitate valabile. Interviurile au relevat cazuri de gospodării întregi care trăiau în afara cadrului legal, fără acces la prestații sociale sau asigurări de sănătate. Unii copii nu erau înregistrați oficial la naștere, ceea ce crea bariere pe termen lung pentru integrarea lor viitoare.

Respondenții au subliniat sentimentul de neputință. Fără sprijin, ei se loveau adesea de uși închise la instituții. Mai mulți au descris tratamente discriminatorii: li se spunea să revină în repetate rânduri, li se vorbea cu dispreț sau li se percepeau taxe neoficiale. Lipsa unui intermediar care să le apere interesele a adâncit neîncrederea în autoritățile locale. Insecuritatea locativă era deosebit de gravă, familiile trăind în condiții de supraaglomerare și nesiguranță, uneori amenințate cu evacuarea, dar fără posibilitatea de a apela la protecție juridică.

Perspective comparative

Contrastul dintre comunitățile cu și fără CCSI nu putea fi mai clar. În Ciucurova și Polovragi, familiile rome aveau rate semnificativ mai mari de documente de identitate și acte de proprietate, datorită asistenței directe a consilierilor juridici și a asistenților sociali. Familiile erau mai încrezătoare în abordarea instituțiilor și mai dispuse să rezolve disputele în mod constructiv. În schimb, în Valea Teilor și Soarta, mulți au rămas fără documente, neînregistrați și excluși, cu puține speranțe de a-și regulariza situația.

Dincolo de statistici, datele calitative evidențiază importanța încrederii și a medierii. Familiile din comunitățile cu CCSI simțeau că au pe cineva care le susține, care le traduce limbajul birocratic și care le asigură echitatea. În comunitățile fără CCSI, absența unui astfel de sprijin s-a tradus prin paralizie și resemnare. Consecințele sunt profunde: fără documente, romii rămân invizibili pentru stat, neputând să-și exercite drepturile de cetățeni.

Implicații mai largi

Constatările au implicații semnificative pentru politici. Documentele legale și locuințele sigure sunt condiții prealabile pentru toate celelalte forme de incluziune, de la educație la sănătate și ocuparea forței de muncă. CCSI-urile au demonstrat că, prin integrarea sprijinului juridic și social în cadrul comunităților, aceste bariere pot fi abordate în mod sistematic. Extinderea CCSI-urilor la nivel național ar îmbunătăți nu numai accesul romilor la servicii, ci ar consolida și statul de drept și ar reduce practicile informale.

6.4. Rezultate educaționale

Educația este unul dintre domeniile cele mai critice pentru incluziunea romilor, deoarece determină nu numai șansele individuale în viață, ci și dezvoltarea pe termen lung a comunităților. În România, copiii romi se confruntă cu riscuri disproporționate de mari de abandon școlar timpuriu, segregare și acces limitat la o educație de calitate. Barierele includ sărăcia, lipsa rechizitelor școlare, absența sprijinului părinților, discriminarea culturală și angajamentul instituțional slab. În acest context, Centrele comunitare pentru servicii integrate (CCSI) au dezvoltat o serie de intervenții menite să prevină abandonul școlar, să sprijine frecventarea școlii și să construiască punți de legătură între familii și școli. Cercetarea comparativă din Tulcea și Gorj demonstrează în mod clar valoarea acestor intervenții, precum și consecințele absenței lor.

Educația în Ciucurova (cu CCSI)

În Ciucurova, unde un CCSI funcționează de mai mulți ani, situația copiilor romi în domeniul educației s-a îmbunătățit semnificativ. Datele sondajului au arătat că aproape 90% dintre copiii de vârstă școlară din gospodăriile rome erau înscriși și frecventau cursurile în mod regulat, comparativ cu doar 65% în Valea Teilor. Unul dintre factorii cheie care stau la baza acestei diferențe este prezența unui mediator școlar la CCSI, care menține contactul zilnic cu familiile și monitorizează îndeaproape frecvența școlară.

Părinții intervievați în Ciucurova au subliniat importanța programelor după școală organizate de CCSI. Aceste sesiuni ofereau copiilor sprijin pentru teme, consolidarea cunoștințelor de citire, scriere și matematică, precum și activități extracurriculare care făceau învățarea mai atractivă. Mai multe mame au raportat că performanțele școlare ale copiilor lor s-au îmbunătățit semnificativ după ce s-au înscris în programul după școală, iar profesorii au confirmat rate de frecvență mai mari și o mai bună participare la ore.

CCSI a organizat, de asemenea, campanii de sensibilizare cu privire la importanța educației, adresate atât părinților, cât și copiilor. Evenimentele comunitare au evidențiat poveștile de succes ale elevilor romi care au urmat studii secundare sau profesionale, inspirând familiile să acorde prioritate școlarizării. Un aspect important este faptul că CCSI a furnizat rechizite școlare și a acoperit costurile de transport pentru familiile cele mai sărace, eliminând obstacolele financiare care duc adesea la absenteism.

Educația în Valea Teilor (fără CCSI)

Situația din Valea Teilor este în contrast puternic. Aici, abandonul școlar rămâne o problemă urgentă. Datele sondajului au indicat că mai mult de o treime dintre copiii romi de vârstă școlară nu frecventau regulat școala, iar unii nu erau nici măcar înscriși. Interviuurile au relevat multiple motive: lipsa banilor pentru rechizite școlare, copiii ținuti acasă pentru a avea grijă de frații mai mici și percepția părinților că școlarizarea nu ar duce la oportunități de angajare.

Profesorii au semnalat dificultăți în menținerea contactului cu familiile rome, menționând că implicarea părinților era minimă. Fără un mediator care să faciliteze dialogul, neînțelegerile degenerau adesea în conflicte. Un profesor d, a descris cum părinții nu participau la ședințele școlare, susținând că se simțeau incomfortabili

sau neprimiti. În absența sprijinului după școală, copiii care aveau dificultăți școlare rămâneau rapid în urmă, ceea ce ducea la frustrare și, în cele din urmă, la abandonul școlar.

Mai mulți părinți și-au exprimat regretul, dar s-au simțit neputincioși. Un tată a explicat că dorea ca fiica sa să continue școala, dar nu își putea permite biletul zilnic de autobuz. O altă mamă a recunoscut că fiul ei nu mai mergea la școală deoarece prefera să lucreze informal cu rudele, contribuind la venitul familiei. Aceste cazuri evidențiază cercul vicios al sărăciei și excluziunii, care rămâne neîntrerupt fără prezența unei instituții precum CCSI care să intervină în mod sistematic.

Educația în Polovragi (cu CCSI)

În Polovragi, CCSI a dezvoltat un parteneriat puternic cu școlile locale, ceea ce a dus la îmbunătățiri semnificative în educația copiilor romi. Aproape 85% dintre copiii romi din gospodăriile chestionate frecventau școala în mod regulat, o rată mult mai mare decât în Soarta. CCSI colaborează strâns cu profesorii, asigurându-se că cazurile de absenteism sunt identificate și rezolvate rapid.

Programul după școală din Polovragi este deosebit de apreciat de familii. Copiii primesc ajutor la teme, participă la ateliere creative și beneficiază de sesiuni de mentorat menite să le sporească încrederea în sine. Părinții au descris aceste activități ca fiind cruciale pentru menținerea motivației copiilor și îndepărtarea lor de influențele negative. Profesorii au observat că copiii romi care participau la activități după școală aveau mai multe șanse să treacă la învățământul secundar, rupând un tipar de abandon școlar timpuriu care persista de ani de zile.

O altă intervenție importantă a CCSI în Polovragi a fost educația adulților și implicarea părinților. Au fost organizate cursuri de alfabetizare pentru adulți, în special pentru mame, ajutându-le să-și sprijine copiii la teme și să aprecieze valoarea școlarizării. Întâlnirile dintre părinți și profesori facilitate de CCSI au creat un spațiu mai sigur pentru dialog, reducând tensiunile și încurajând cooperarea.

Educația în Soarta (fără CCSI)

În Soarta, provocările educaționale sunt severe. Datele sondajului au indicat că mai puțin de 60% dintre copiii romi frecventau școala în mod regulat, iar interviurile au relevat o frecvență și mai scăzută în rândul fetelor. Căsătoriile timpurii și rolurile tradiționale ale genurilor au fost citate ca motive pentru care fetele părăseau școala prematur. Părinții nu vedeau adesea relevanța educației, în special pentru fiice, consolidând ciclurile de excluziune.

Profesorii intervievați în Soarta și-au exprimat frustrarea. Aceștia au raportat că mulți copii veneau la școală fără rechizite sau îmbrăcăminte adecvată, iar unii abandonau școala înainte de a termina învățământul primar. Fără sprijinul unui mediator sau al unui program structurat, școlile aveau o capacitate redusă de intervenție. În cadrul grupurilor de discuții, părinții romi au recunoscut că uneori preferau ca copiii să lucreze informal sau să contribuie la treburile gospodărești, decât să urmeze o educație pe care o percepeau ca fiind deconectată de oportunitățile reale.

Absența programelor după școală a făcut ca copiii care aveau dificultăți școlare să se dezintereseze rapid. Părinții au remarcat că, atunci când copiii picau examenele, își pierdeau motivația și încetau să mai frecventeze școala. În cuvintele unui părinte: „Dacă nimeni nu îi ajută, de ce ar continua? Știu că vor pica din nou.”

Perspective comparative

Contrastul dintre comunitățile cu CCSI și cele fără este izbitor. În Ciucurova și Polovragi, ratele de înscriere și de frecvență școlară sunt semnificativ mai mari, datorită eforturilor mediatorilor școlari, programelor extrașcolare de tip „ ” și sprijinului financiar pentru rechizite și transport. Părinții sunt mai implicați, iar copiii au șanse de reușită academică și socială. În Valea Teilor și Soarta, în schimb, copiii romi se confruntă cu multiple bariere care duc la un nivel ridicat de absenteism și abandon școlar, iar capacitatea instituțională de a aborda aceste provocări este limitată.

Constatările calitative subliniază importanța încrederii. Familiile din Ciucurova și Polovragi și-au exprimat încrederea că personalul CCSI era format din aliați care aveau grijă de viitorul copiilor lor. Acest sentiment de sprijin i-a motivat pe părinți să acorde prioritate educației, în ciuda sărăciei. În Valea Teilor și Soarta, neîncrederea și resemnarea predominau, multe familii percepend educația ca fiind irelevantă sau de neatins.

Implicații mai largi

Constatările evidențiază faptul că educația nu poate fi abordată separat de alte nevoi. Sărăcia, lipsa documentelor, locuințele precare și problemele de sănătate afectează frecventarea școlii. CCSI se află într-o poziție unică pentru a aborda aceste provocări interconectate prin sprijin integrat. Prin reducerea sarcinilor financiare, medierea între școli și familii și crearea de spații sigure pentru învățare, CCSI îmbunătățesc semnificativ rezultatele educaționale.

Din perspectiva politicilor, extinderea CCSI este esențială pentru atingerea obiectivelor naționale și europene privind reducerea abandonului școlar timpuriu în rândul romilor. Dovezile din Ciucurova și Polovragi demonstrează că investiții relativ modeste în programe după școală, mediere și sprijin familial pot da rezultate substanțiale în menținerea copiilor în școală și deschiderea căilor către învățământul secundar și ocuparea forței de muncă.

6.5. Ocuparea forței de muncă și integrarea profesională

Ocuparea forței de muncă este o dimensiune centrală a incluziunii sociale. A avea un loc de muncă stabil nu numai că asigură un venit, ci oferă și demnitate, recunoaștere socială și acces la asigurări de sănătate și pensii. Pentru multe familii de romi, însă, ocuparea forței de muncă rămâne precară sau complet absentă. Barierele structurale, cum ar fi nivelul scăzut de educație, discriminarea pe piața muncii, izolarea geografică și lipsa documentelor, fac ca romii să depindă adesea de munca informală sau de asistența socială. În acest context, centrele comunitare pentru servicii integrate (CCSI) joacă un rol esențial, oferind consiliere profesională, mediind între persoanele în căutarea unui loc de muncă și angajatori și sprijinind inițiativele antreprenoriale la scară mică.

Cercetarea comparativă din Tulcea și Gorj a evidențiat diferențe clare între comunitățile cu și fără CCSI. În comunitățile în care existau CCSI, adulții romi aveau mai multe șanse să intre în contact cu serviciile de ocupare a forței de muncă, să participe la formare profesională și să găsească locuri de muncă formale. În comunitățile fără CCSI, șomajul și munca informală erau predominante, cu puține șanse de îmbunătățire.

Ocuparea forței de muncă în Ciucurova (cu CCSI)

În Ciucurova, CCSI a dezvoltat un program structurat de consiliere profesională și mediere a locurilor de muncă. Datele sondajului au arătat că aproape 45% dintre adulții romi au declarat că au o formă de angajare formală, fie cu normă întreagă, fie sezonieră, comparativ cu doar 20% în Valea Teilor. Consilierul pentru ocuparea forței de muncă al CCSI menține o listă actualizată a oportunităților de angajare din zonă și organizează întâlniri periodice cu angajatorii locali. Beneficiarii sunt ajutați să își pregătească CV-urile, sunt instruiți pentru interviuri și însoțiți la agențiile de ocupare a forței de muncă.

Mai mulți respondenți au subliniat importanța sesiunilor de formare organizate de CCSI. Acestea au inclus cursuri scurte în domeniul construcțiilor, îngrijirii și menajului, dezvoltate în parteneriat cu școli profesionale și agenții de ocupare a forței de muncă din județ. Femeile, în special, au apreciat cursurile de croitorie și servicii domestice, care le-au oferit competențe recunoscute de angajatori. O mamă a trei copii a explicat că, după ce a absolvit un curs de formare susținut de CCSI, a fost angajată ca îngrijitoare într-un oraș din apropiere, asigurând un venit stabil pentru familia sa.

CCSI a sprijinit, de asemenea, mici inițiative antreprenoriale. Câteva familii au fost ajutate să înceapă microîntreprinderi, cum ar fi vânzarea de legume sau tâmplărie la scară mică. Deși nu toate au avut succes, aceste cazuri ilustrează rolul centrului în încurajarea autoangajării ca alternativă la dependență.

Ocuparea forței de muncă în Valea Teilor (fără CCSI)

În Valea Teilor, oportunitățile de angajare pentru romi sunt rare. Datele sondajului au indicat că mai puțin de unul din cinci adulți romi avea un loc de muncă formal, majoritatea bazându-se pe muncă zilieră sau muncă agricolă sezonieră. Aceste locuri de muncă sunt neregulate, prost plătite și nu oferă securitate socială. Respondenții și-au exprimat frustrarea față de incapacitatea lor de a-și asigura un loc de muncă stabil. Mulți au spus că au abordat angajatori, dar au fost respinși din cauza lipsei de calificări sau din cauza stereotipurilor etnice.

Interviurile au relevat un sentiment de resemnare. Tinerii, în special, au descris lipsa oportunităților. Fără formare profesională sau îndrumare, ei urmează adesea aceeași cale ca părinții lor, angajându-se în muncă informală. Un respondent în vârstă de 19 ani a explicat că nu a aplicat niciodată pentru un loc de muncă formal, deoarece îi lipsea încrederea și nu credea că angajatorii ar accepta romi. Fără un CCSI care să ofere consiliere și mediere, aceste bariere rămân insurmontabile pentru multe familii.

Ocuparea forței de muncă în Polovragi (cu CCSI)

În Polovragi, CCSI a creat punți de legătură între familiile rome și angajatorii locali. Rezultatele sondajului au arătat că aproape 40% dintre adulții romi au declarat că au un loc de muncă formal, iar alți 20% au participat la cursuri de formare profesională în ultimii doi ani. CCSI a facilitat parteneriate cu întreprinderi locale din agricultură și construcții, oferind locuri de muncă pentru beneficiarii romi. Angajatorii intervievați în cadrul cercetării au declarat că erau mai dispuși să angajeze romi după ce au colaborat cu CCSI, care a oferit formare de bază și s-a asigurat că candidații aveau documentele necesare.

Ocuparea forței de muncă în rândul femeilor a reprezentat un obiectiv special în Polovragi. CCSI a organizat ateliere de antreprenariat și a ajutat femeile să dezvolte activități la domiciliu, cum ar fi cusutul sau prelucrarea alimentelor. Deși veniturile obținute din aceste activități erau modeste, ele ofereau o mai mare independență financiară și îmbunătățeau stima de sine. Mai multe femei au declarat că, prin intermediul CCSI, au aflat și despre drepturile lor la locul de muncă și au câștigat încrederea necesară pentru a negocia un tratament echitabil.

CCSI a oferit, de asemenea, asistență în ceea ce privește documentele necesare pentru angajare, cum ar fi codurile fiscale, certificatele de sănătate și contractele. Beneficiarii au remarcat că, fără acest sprijin, nu ar fi reușit să finalizeze procesul birocratic, care adesea îi descuraja să caute locuri de muncă formale.

Angajarea în Soarta (fără CCSI)

În Soarta, oportunitățile de angajare pentru romi sunt extrem de limitate. Datele sondajului au indicat că mai puțin de 15% dintre adulții romi aveau locuri de muncă formale, marea majoritate fiind angajați în muncă informală, cum ar fi tăierea lemnului, munca zilieră sau comerțul la scară mică. Lipsa formării profesionale și a consilierii perpetuează această situație. Interviurile cu membrii comunității au relevat un profund sentiment de excludere: mulți credeau că angajatorii nu ar angaja niciodată romi, indiferent de calificări.

Tinerii din Soarta se confruntă cu perspective deosebit de sumbre. Fără modele de urmat în ceea ce privește ocuparea unui loc de muncă formal și fără acces la îndrumare sau formare, mulți abandonează școala devreme și trec direct la munca informală. Părinții și-au exprimat îngrijorarea că viitorul copiilor lor nu va fi diferit de al lor. În absența unui CCSI, nu există programe care să rupă acest cerc vicios.

Perspective comparative

Comparația între Ciucurova și Valea Teilor, precum și între Polovragi și Soarta, arată un model consistent. În locurile în care funcționează CCSI, adulții romi au mai multe șanse să aibă locuri de muncă formale, să participe

la formare și să se simtă sprijiniți în căutarea unui loc de muncă. Prezența consilierilor în domeniul ocupării forței de muncă, a programelor de formare și a medierii cu angajatorii creează căi care altfel ar rămâne închise. În schimb, în comunitățile fără CCSI, familiile rome rămân blocate în munca informală și dependență, cu puține speranțe de ascensiune socială.

Constatările subliniază, de asemenea, importanța încrederii și a autonomizării. În Ciucurova și Polovragi, beneficiarii au vorbit despre creșterea stimei de sine, convingerea că pot concura pentru locuri de muncă și sentimentul că cineva îi susține. În Valea Teilor și Soarta, resemnarea și neîncrederea au dominat, mulți adulți fiind convinși că oportunitățile de angajare sunt inaccesibile.

Implicații mai largi

Ocuparea forței de muncă și integrarea profesională sunt esențiale pentru a rupe ciclul sărăciei în comunitățile rome. CCSI demonstrează că, cu resurse relativ modeste – consiliere profesională, formare și mediere – se pot înregistra progrese semnificative. Din perspectiva politicilor, extinderea CCSI nu numai că ar îmbunătăți rezultatele în materie de ocupare a forței de muncă în rândul romilor, ci ar reduce și dependența de asistența socială, ar crește contribuțiile fiscale și ar favoriza coeziunea socială.

Experiențele din Ciucurova și Polovragi arată că CCSI pot funcționa ca catalizatori pentru incluziunea pe piața muncii. Absența acestora, așa cum se vede în Valea Teilor și Soarta, lasă familiile rome blocate în economii informale și vulnerabile la exploatare. Extinderea rețelei CCSI la nivel național ar fi, prin urmare, o strategie rentabilă și socială pentru promovarea ocupării forței de muncă și integrării romilor.

6.6. Incluziune socială și combaterea discriminării

Incluziunea socială nu se referă doar la accesul la servicii, ci și la recunoaștere, participare și demnitate. Pentru comunitățile rome din România, excluziunea a fost întărită de-a lungul timpului nu doar de sărăcie și lipsa resurselor, ci și de discriminarea și stigmatizarea pe scară largă. Romii sunt adesea percepuți ca outsiders, confruntându-se cu prejudecăți în școli, la locul de muncă, în unitățile de sănătate și chiar în interacțiunile cu autoritățile locale. Această discriminare structurală reduce încrederea în instituții și perpetuează ciclurile de marginalizare. În acest context, centrele comunitare pentru servicii integrate (CCSI) joacă un rol unic prin crearea de spații de dialog, organizarea de campanii împotriva discriminării și împuternicirea romilor să se implice ca cetățeni egali.

Cercetările efectuate în Tulcea și Gorj au arătat în mod clar că comunitățile cu CCSI aveau niveluri mai ridicate de participare socială, o cooperare mai strânsă cu autoritățile locale și percepții mai pozitive asupra incluziunii. În schimb, comunitățile fără CCSI se confruntau cu o neîncredere continuă, un angajament civic slab și experiențe accentuate de discriminare.

Incluziunea socială în Ciucurova (cu CCSI)

În Ciucurova, CCSI a devenit mai mult decât un furnizor de servicii; este un centru al vieții comunității. La centru se organizează întâlniri regulate ale comunității, care reunesc familii rome, autorități locale, profesori și profesioniști din domeniul sănătății. Aceste întâlniri oferă o platformă pentru a discuta deschis problemele și pentru a identifica soluții în mod colectiv. Respondenții au descris CCSI ca un spațiu sigur în care romii se simt respectați și ascultați.

Un exemplu concret a fost un forum comunitar privind frecventarea școlii, în cadrul căruia părinții romi și-au exprimat îngrijorarea cu privire la discriminarea cu care se confruntă copiii lor în sălile de clasă. CCSI a facilitat dialogul cu profesorii și directorul școlii, ceea ce a dus la încheierea unor acorduri privind monitorizarea incidentelor discriminatorii și organizarea de cursuri de formare în domeniul diversității culturale pentru personal. Părinții au menționat că s-au simțit încurajați să-și exprime opiniile deoarece personalul CCSI era prezent pentru a-i sprijini.

Campaniile de sensibilizare organizate în Ciucurova au contribuit, de asemenea, la reducerea prejudecăților. Evenimente culturale, precum expoziții de muzică și artizanat rom, au fost organizate în parteneriat cu municipalitatea. Aceste evenimente au permis romilor să-și prezinte cultura într-o manieră pozitivă, combatând stereotipurile și construind punți de legătură cu populația neromă. Mai mulți participanți neromi la grupurile de discuții au recunoscut că percepția lor asupra romilor s-a schimbat după ce au participat la astfel de evenimente, realizând că comunitatea împărtășea aspirații similare în ceea ce privește educația, sănătatea și ocuparea forței de muncă.

Incluziunea socială în Valea Teilor (fără CCSI)

În Valea Teilor, absența unui CCSI a lăsat familiile rome izolate de procesul decizional local și de viața civică. Respondenții au raportat că se simt invizibili pentru autorități și neputincioși în a influența deciziile care le afectează viața de zi cu zi. Mulți au descris experiențe negative în interacțiunea cu instituțiile, cum ar fi faptul că au fost ignorați la primărie sau că au fost supuși unor remarci jignitoare.

Datele sondajului au confirmat acest sentiment de excluziune: mai puțin de 20% dintre respondenții romi din Valea Teilor au raportat că au participat vreodată la o ședință sau consultare comunitară. În comparație, în Ciucurova, cifra era de aproape 60%. Fără mediatori sau facilitatori care să încurajeze participarea, romii din Valea Teilor rămân la marginea vieții civice.

Interviurile au evidențiat un climat de neîncredere. Părinții au raportat că copiii lor au fost victime ale hărțuirii la școală, dar s-au simțit incapabili să intervină, deoarece anticipau că profesorii le vor respinge plângerile. Adulții și-au exprimat, de asemenea, scepticismul cu privire la participarea la inițiativele locale, temându-se că opiniile lor nu vor fi apreciate. Acest climat de resemnare întărește ciclul excluziunii, făcând dificilă imaginarea unei schimbări fără intervenție externă.

Incluziunea socială în Polovragi (cu CCSI)

În Polovragi, CCSI a jucat un rol esențial în construirea încrederii între romi și autoritățile locale. Se organizează sesiuni regulate de dialog în cadrul cărora liderii romi prezintă nevoile comunității direct reprezentanților municipalității. Aceste întâlniri au dus la rezultate concrete, cum ar fi îmbunătățirea accesului la programele de locuințe sociale și includerea reprezentanților romi în consiliile consultative locale. Beneficiarii au subliniat că CCSI le-a dat încrederea necesară pentru a se adresa autorităților, știind că au sprijinul instituțional.

Centrul a organizat, de asemenea, sesiuni de formare împotriva discriminării pentru profesori și lucrători din domeniul sănătății, sensibilizând publicul cu privire la prejudecățile inconștiente și promovând competența interculturală. Participanții la aceste sesiuni d, au raportat o mai mare sensibilitate față de practicile culturale ale romilor și o mai mare disponibilitate de a se implica în mod constructiv. Familiile rome au remarcat îmbunătățiri în modul în care erau tratate în școli și clinici, atribuind aceste schimbări eforturilor de advocacy ale CCSI.

Activitățile culturale au reprezentat o altă dimensiune importantă. CCSI a sprijinit tinerii romi să organizeze un grup de dans tradițional, care a susținut spectacole la festivaluri locale alături de grupuri nerome. Aceste evenimente au favorizat recunoașterea reciprocă și mândria, demonstrând că cultura romă este o parte integrantă a patrimoniului comunității. Respondenții au descris aceste activități ca momente de demnitate și vizibilitate, contracaraând narațiunile de marginalizare.

Incluziunea socială în Soarta (fără CCSI)

În Soarta, excluziunea socială rămâne profund înrădăcinată. Datele sondajului au indicat că doar 15% dintre respondenții romi au participat la vreun proces local de luare a deciziilor. Interviurile au relevat sentimente de neîncredere și alienare: mulți respondenți au declarat că evitau să meargă la primărie sau la ședințele școlare deoarece se așteptau la discriminare.

Practicile tradiționale rome, precum căsătoriile timpurii și structurile comunitare separate, au întărit izolarea față de instituțiile mainstream. Fără un CCSI care să medieze și să creeze dialog, aceste practici au contribuit la neînțelegerea reciprocă între romi și neromi. Profesorii și-au exprimat frustrarea față de lipsa implicării părinților în educație, în timp ce părinții au insistat că nu sunt respectați sau ascultați. Acest decalaj de comunicare a perpetuat stereotipurile de ambele părți.

Respondenții din Soarta au raportat, de asemenea, experiențe frecvente de discriminare în domeniul sănătății și al ocupării forței de muncă. Mai mulți au descris cum au fost respinși de medici sau de angajatori care și-au exprimat deschis reticența de a angaja romi. Fără campanii de sensibilizare sau presiuni instituționale pentru schimbare, practicile discriminatorii au rămas necontestate.

Perspective comparative

Diferențele dintre comunitățile cu și fără CCSI sunt profunde. În Ciucurova și Polovragi, familiile rome sunt mai implicate în viața civică, participă la întâlnirile comunității și se simt împuternicite să-și exprime preocupările. Campaniile antidiscriminare și evenimentele culturale au favorizat respectul reciproc, în timp ce sesiunile de formare au îmbunătățit sensibilitatea profesorilor și a profesioniștilor din domeniul sănătății. În schimb, în Valea Teilor și Soarta, romii rămân marginalizați, excluși din procesul decizional și supuși unei discriminări neadresate.

Rolul CCSI-urilor depășește furnizarea de servicii: acestea acționează ca catalizatori ai coeziunii sociale. Prin crearea de spații sigure pentru dialog și promovarea vizibilității romilor, acestea contestă stereotipurile și construiesc încredere. Absența unor astfel de centre, cum este cazul în Valea Teilor și Soarta, lasă comunitățile captive în neîncredere și exclusiune.

Implicații mai largi

Constatările subliniază importanța integrării măsurilor antidiscriminare și a participării civice în proiectarea CCSI. Deși serviciile de sănătate, educație și ocupare a forței de muncă sunt esențiale, impactul lor este limitat dacă romii rămân stigmatizați și excluși din procesul decizional. CCSI demonstrează că este posibil să se combine furnizarea de servicii cu împuternicirea, promovând atât incluziunea, cât și egalitatea.

Din perspectiva politicilor, extinderea CCSI la nivel național ar contribui nu numai la incluziunea romilor, ci și la consolidarea democrației locale. Prin instituționalizarea participării și crearea de platforme de dialog, CCSI d , consolidează structura socială a comunităților, aducând beneficii atât romilor, cât și neromilor. Experiențele din Ciucurova și Polovragi arată că prejudecățile pot fi reduse și încrederea poate fi consolidată atunci când instituțiile investesc în spații incluzive.

6.7. Satisfacția și așteptările beneficiarilor

O dimensiune esențială a evaluării eficacității Centrelor comunitare pentru servicii integrate (CCSI) este înțelegerea perspectivelor celor care le utilizează. Deși indicatorii statistici pot demonstra îmbunătățiri în accesul la servicii, este la fel de important să se înțeleagă modul în care beneficiarii percep aceste intervenții, cât de mulțumiți sunt de sprijinul primit și ce așteptări au pentru viitor. Cercetarea comparativă efectuată în Tulcea și Gorj a relevat diferențe semnificative între opiniile familiilor de romi care trăiesc în comunități cu CCSI și cele care nu au astfel de centre.

Satisfacție în Ciucurova (cu CCSI)

În Ciucurova, beneficiarii și-au exprimat un nivel ridicat de satisfacție față de serviciile oferite de CCSI. Datele sondajului au arătat că peste 75% dintre respondenți au evaluat calitatea serviciilor ca fiind „bună” sau „foarte bună”, aspectele cele mai apreciate fiind accesibilitatea, respectul din partea personalului și natura integrată a sprijinului. Familiile au apreciat faptul că au putut găsi ajutor pentru multiple probleme – sănătate, educație, documente legale și ocuparea forței de muncă – sub același acoperiș, fără a fi nevoite să se adreseze singure diferitelor instituții.

Interviurile au relevat un puternic sentiment de încredere în personalul CCSI. Beneficiarii au descris mediatorii și consilierii ca fiind accesibili, răbdători și dispuși să explice procedurile în termeni simpli. O mamă a explicat: *„Când merg la centru, știu că nu voi fi umilită. Ei mă ascultă și mă ajută să găsesc soluții”*. Pentru mulți romi, acest sentiment de a fi respectați și luați în serios a marcat un contrast profund cu experiențele din instituțiile obișnuite, unde au raportat adesea discriminare sau indiferență.

Satisfacția era legată și de rezultate tangibile. Familiile care au obținut acte de identitate, și-au înscris copiii la școală sau au găsit un loc de muncă prin intermediul CCSI și-au exprimat recunoștința pentru rezultatele care au avut un impact vizibil asupra vieții lor. Faptul că centrul a urmărit și monitorizat progresele a fost, de asemenea, apreciat, deoarece a demonstrat continuitate și angajament.

Așteptări în Ciucurova

În ciuda satisfacției ridicate, beneficiarii și-au exprimat și așteptările privind îmbunătățiri. Mai mulți respondenți au sugerat prelungirea programului de funcționare al centrului, deoarece unele servicii erau greu accesibile în zilele lucrătoare. Alții au solicitat mai multe oportunități de formare profesională, în special pentru tineri. Femeile au subliniat în mod special necesitatea unor programe specializate privind planificarea familială, sănătatea maternă și prevenirea violenței domestice. Aceste așteptări reflectă atât încrederea acordată CCSI, cât și dorința ca acesta să-și extindă domeniul de activitate.

Satisfacția în Valea Teilor (fără CCSI)

În Valea Teilor, absența unui CCSI s-a resimțit acut. Respondenții și-au exprimat frecvent nemulțumirea față de serviciile primite de la instituțiile mainstream. Doar 30% dintre respondenții sondajului s-au declarat mulțumiți de sprijinul primit de la autorități, în timp ce mulți alții au raportat frustrare, întârzieri și tratament negativ.

Interviurile au surprins un sentiment de resemnare. Familiile au descris cum se duceau în mod repetat la birourile municipale fără să-și rezolve problemele, cum li se cereau documente pe care nu le aveau sau cum erau tratate cu suspiciune. Un tată a explicat: *„Când mă duc la primărie, se uită la mine de parcă aș cerși, nu ca la un cetățean. Nu simt că vor să mă ajute”*. Lipsa unui centru dedicat a însemnat că familiile rome nu aveau un loc accesibil unde să se adreseze pentru sprijin integrat, rămânând dependente de servicii fragmentate care adesea nu le satisfăceau nevoile.

Așteptările din Valea Teilor au fost influențate de cunoașterea existenței unui astfel de centru în localitatea vecină Ciucurova. Unii dintre respondenți au spus că auziseră de CCSI de acolo și și-ar fi dorit să existe o instituție similară în localitatea lor. Așteptările lor erau simple, dar urgente: un loc unde să poată obține ajutor pentru documente, sprijin pentru copiii școlarizați și consiliere medicală fără a fi discriminați.

Satisfacția în Polovragi (cu CCSI)

În Polovragi, nivelul de satisfacție a fost la fel de ridicat. Datele sondajului au indicat că aproape 80% dintre beneficiari au evaluat serviciile în mod pozitiv, apreciind în special programele după școală și sprijinul medical. Respondenții au subliniat importanța proximității: faptul că CCSI era situat în comunitatea lor le-a dat sentimentul că serviciile erau destinate lor și nu erau inaccesibile.

În cadrul grupurilor de discuții, femeile rome și-au exprimat recunoștința pentru atenția personală pe care au primit-o. Ele au explicat că consilierii nu doar le-au furnizat informații, ci au și urmărit să verifice dacă familiile au reușit să-și rezolve problemele. Această urmărire a creat un sentiment de responsabilitate și a arătat că CCSI era cu adevărat interesat de bunăstarea lor. Un participant a remarcat: *„La centru, nu îți spun doar ce documente trebuie să aduci. Ei te însoțesc, se asigură că reușești. Asta face toată diferența.”*

Prezența activităților culturale și de abilitare a contribuit, de asemenea, la satisfacție. Tinerii au apreciat atelierele, evenimentele și oportunitățile de mentorat, care i-au făcut să se simtă incluși și apreciați. Părinții au explicat că aceste activități le-au oferit copiilor modele de urmat și aspirații care depășesc așteptările tradiționale.

Așteptări în Polovragi

Beneficiarii din Polovragi și-au exprimat așteptările privind extinderea. Unii au solicitat spații suplimentare pentru formare profesională și mai multe parteneriate cu angajatorii pentru a crea oportunități de angajare. Alții au solicitat mai multe activități pentru tineri, inclusiv programe sportive și culturale. Respondenții au sugerat, de asemenea, că CCSI ar putea juca un rol mai important în promovarea intereselor comunității la autoritățile județene, asigurându-se că vocile romilor locali sunt auzite la nivelurile superioare de luare a deciziilor.

Nemulțumiri și așteptări neîndeplinite în Soarta (fără CCSI)

În Soarta, unde nu există CCSI, nemulțumirea față de serviciile instituționale era generalizată. Rezultatele sondajului au arătat că mai puțin de 25% dintre respondenți s-au declarat mulțumiți de sprijinul primit din partea instituțiilor locale. Majoritatea au descris experiențe negative de discriminare sau neglijare. Părinții au menționat că copiii lor se confruntau adesea cu hărțuirea la școală, dar autoritățile nu interveneau. Adulții au explicat că rareori se adresau primăriei, deoarece se așteptau să fie ignorați sau respinși.

Așteptările în Soarta au fost exprimate în termeni de dorință de egalitate. Respondenții și-au exprimat dorința de a avea un spațiu similar cu CCSI din Polovragi, unde să se simtă respectați și sprijiniți. Mai mulți participanți la grupurile de discuții au explicat că doreau nu numai servicii, ci și recunoaștere: un loc unde cultura lor să fie apreciată și vocile lor să fie auzite. Un bătrân a remarcat: *„Nu avem nevoie doar de acte și locuri de muncă. Avem nevoie de demnitate. Un centru ca cel din Polovragi ne-ar arăta că suntem importanți.”*

Perspective comparative

Diferențele dintre comunitățile cu și fără CCSI sunt izbitoare. În Ciucurova și Polovragi, nivelurile de satisfacție sunt ridicate, bazate atât pe rezultate tangibile, cât și pe un tratament respectuos. Beneficiarii simt că CCSI sunt de partea lor, acționând ca aliați care ascultă și acționează. Așteptările se concentrează pe extindere și îmbunătățire, indicând încrederea în model. În contrast, în Valea Teilor și Soarta, nemulțumirea domină, respondenții descriind frustrare, discriminare și excludere. Așteptările lor se concentrează pe dorința de a avea un CCSI în comunitatea lor, subliniind importanța percepută a acestor centre.

Implicații mai largi

Satisfacția beneficiarilor nu este o chestiune secundară, ci o măsură centrală a eficacității. Serviciile care nu sunt de încredere sau apreciate nu vor fi utilizate, indiferent de calitatea lor tehnică. CCSI au succes tocmai pentru că combină accesibilitatea, respectul și integrarea. Ele răspund la multiple nevoi, tratând în același timp beneficiarii ca pe niște egali. Nivelurile ridicate de satisfacție înregistrate în Ciucurova și Polovragi sunt argumente puternice pentru extinderea modelului la nivel național.

În același timp, așteptările exprimate de beneficiari ar trebui să ghideze îmbunătățirile viitoare. Solicitățile privind prelungirea programului de funcționare, mai multe cursuri de formare profesională, extinderea programelor pentru tineri și roluri mai puternice de advocacy demonstrează că comunitățile nu consideră CCSI-urile ca fiind structuri statice, ci ca instituții în evoluție, capabile să răspundă nevoilor în schimbare. Incorporarea acestor așteptări în planificarea viitoare va asigura că CCSI-urile rămân relevante și eficiente.

6.8. Satisfacția și așteptările autorităților locale

Deși o mare parte din analiza din acest raport se concentrează asupra beneficiarilor romi, este la fel de important să se ia în considerare și perspectivele autorităților locale, care joacă un rol decisiv în sprijinirea sau obstrucționarea funcționării Centrelor comunitare pentru servicii integrate (CCSI). Administrațiile locale nu sunt doar potențiali parteneri, ci și instituțiile responsabile din punct de vedere legal pentru furnizarea de servicii sociale la nivel comunitar. Satisfacția lor față de CCSI și așteptările lor pentru viitor sunt, prin urmare, esențiale pentru evaluarea durabilității modelului.

Perspectivele autorităților din Ciucurova (cu CCSI)

În Ciucurova, reprezentanții primăriei și-au exprimat satisfacția față de prezența CCSI. Aceștia au subliniat că centrul a ușurat administrația locală de o presiune semnificativă, în special în domeniile în care municipalitatea nu dispunea de resurse sau expertiză. De exemplu, consilierul juridic al CCSI s-a ocupat de multe dintre cazurile complexe ale familiilor fără documente, o sarcină care anterior consuma timp și energie la primărie.

Funcționarii locali au subliniat, de asemenea, că CCSI a îmbunătățit comunicarea cu comunitatea romă. Înainte de înființarea centrului, familiile rome se adresau rar municipalității, iar când o făceau, interacțiunile erau adesea tensionate. Acum, cu mediatori și facilitatori care acționează ca intermediari, dialogul este mai constructiv. Un funcționar a remarcat: *„Centrul ne ajută să construim încredere. Oamenii văd că lucrăm împreună și conflictele sunt reduse”*.

În ceea ce privește așteptările, autoritățile din Ciucurova și-au exprimat dorința unei mai mari instituționalizări. Ei și-au exprimat dorința ca CCSI să fie integrat în mod oficial în sistemul local de servicii sociale și finanțat în mod durabil din bugetul municipal. De asemenea, au solicitat personal suplimentar și servicii mai specializate, în special pentru copiii vulnerabili și persoanele în vârstă.

Perspectivile autorităților din Valea Teilor (fără CCSI)

În Valea Teilor, unde nu există CCSI, autoritățile locale au recunoscut provocările colaborării cu comunitatea romă, dar și-au exprimat frustrarea față de capacitatea lor limitată. Oficialii au recunoscut că multe familii rome nu aveau documente de identitate sau acte de proprietate, dar au explicat că municipalitatea nu dispunea de personalul sau resursele necesare pentru a aborda aceste probleme în mod sistematic.

Absența unui CCSI a fost resimțită ca o lacună. Funcționarii au declarat că au auzit despre centrele din alte localități și au recunoscut valoarea lor potențială. Un reprezentant a explicat: *„Știm că aceste probleme există, dar suntem copleșiți. Dacă ar exista un centru aici, cu personal dedicat familiilor rome, ne-ar ușura munca”*.

Așteptările lor se concentrau pe sprijinul extern. Ei sperau că programele viitoare vor înființa un CCSI în Valea Teilor, ideal cu finanțare din surse europene sau naționale, și că municipalitatea va putea co-gestiona centrul în parteneriat cu o ONG precum Sastipen.

Perspectivile autorităților din Polovragi (cu CCSI)

În Polovragi, autoritățile au raportat o experiență extrem de pozitivă cu CCSI. Ele au subliniat că centrul nu numai că a sprijinit familiile rome, ci a contribuit și la dezvoltarea generală a localității. Primăria a subliniat rolul CCSI în reducerea absenteismului școlar, creșterea ratelor de vaccinare și facilitarea accesului la locuri de muncă. Funcționarii au apreciat profesionalismul echipei multidisciplinare și faptul că serviciile erau furnizate direct în comunitate.

Este important de menționat că autoritățile locale din Polovragi au considerat CCSI mai degrabă un partener decât un concurent. Ele au explicat că centrul a completat serviciile municipale, fără a le dubla. Prezența CCSI a îmbunătățit, de asemenea, imaginea municipalității, demonstrând eforturile active de sprijinire a populațiilor vulnerabile.

Așteptările în Polovragi s-au concentrat pe extindere. Autoritățile doreau ca activitățile centrului să fie extinse la satele învecinate și au solicitat un sprijin financiar mai consistent din bugetele județene și naționale. De asemenea, au exprimat interesul pentru extinderea programelor de formare profesională, care, în opinia lor, ar putea reduce șomajul în zonă.

Perspectivile autorităților din Soarta (fără CCSI)

În Soarta, autoritățile locale au recunoscut existența unor provocări serioase în colaborarea cu comunitatea romă. Funcționarii au raportat conflicte frecvente legate de locuințe, prestații sociale și frecvența școlară. Ei au recunoscut că administrația nu dispunea de instrumentele necesare pentru a aborda aceste probleme în mod eficient.

Unii și-au exprimat scepticismul cu privire la capacitatea familiilor rome de a se implica în mod constructiv, dar au recunoscut, de asemenea, că un mediator sau un centru dedicat ar putea fi de ajutor. Un funcționar a declarat: *„Ne confruntăm constant cu crize, dar nu avem instrumente de prevenire. Un centru precum cel din Polovragi ar putea calma spiritele și oferi oamenilor ajutor real”*.

Așteptările lor erau prudente, dar clare: ar fi salutat înființarea unui CCSI în Soarta, cu condiția ca finanțarea să fie externă și ca municipalitatea să nu fie singura responsabilă pentru acoperirea costurilor. De asemenea, au solicitat formarea personalului municipal pentru a lucra mai eficient cu comunitățile rome.

Perspective comparative

În cele patru localități s-a conturat un model clar. Autoritățile din comunitățile cu CCSI – Ciucurova și Polovragi – erau mulțumite de centre, le considerau parteneri valoroși și doreau extinderea și instituționalizarea acestora. Autoritățile din comunitățile fără CCSI – Valea Teilor și Soarta – recunoșteau provocările cu care se confruntau și își exprimau interesul pentru înființarea unor astfel de centre, deși cu sprijin financiar extern.

Concluziile arată că CCSI nu numai că aduc beneficii familiilor rome, ci și consolidează administrațiile locale. Prin gestionarea cazurilor complexe, facilitarea comunicării și furnizarea de servicii integrate, CCSI reduc presiunea asupra personalului municipal și îmbunătățesc relațiile comunitare.

Implicații mai largi

Perspectivile autorităților locale subliniază importanța parteneriatului în susținerea CCSI. Deși ONG-urile pot dezvolta modele și furniza servicii, sustenabilitatea pe termen lung necesită implicarea municipalităților și sprijin bugetar. Satisfacția autorităților locale față de CCSI indică disponibilitatea pentru o astfel de colaborare, în timp ce așteptările lor evidențiază necesitatea unor programe naționale care să asigure o finanțare stabilă.

Din punct de vedere politic, concluziile sugerează că extinderea CCSI nu ar trebui să fie considerată doar o măsură de incluziune a romilor, ci și un instrument de consolidare a guvernantei locale. Municipalitățile beneficiază de structuri profesionale, bazate pe comunitate, care abordează sistematic vulnerabilitățile. Provocarea constă în a se asigura că CCSI nu sunt proiecte temporare, ci componente instituționalizate ale furnizării de servicii locale.

6.9. Obstacole și riscuri identificate

Deși cercetarea din Tulcea și Gorj a demonstrat impactul pozitiv al Centrelor comunitare pentru servicii integrate (CCSI) asupra incluziunii romilor, ea a evidențiat și bariere și riscuri semnificative care afectează durabilitatea și eficacitatea acestora. Aceste provocări au fost identificate atât în comunitățile în care funcționează CCSI, cât și în cele în care acestea lipsesc, dar sunt dorite. Înțelegerea acestor bariere este esențială pentru elaborarea de strategii care să asigure succesul pe termen lung al CCSI.

Sustenabilitatea financiară

Bariera menționată cel mai frecvent atât de beneficiari, cât și de autoritățile locale a fost problema sustenabilității financiare. CCSI-urile înființate prin proiecte se confruntă adesea cu incertitudine odată ce finanțarea externă se încheie. În Ciucurova și Polovragi, respondenții și-au exprimat îngrijorarea cu privire la continuarea funcționării centrelor în absența programelor finanțate de UE. Autoritățile locale au recunoscut că bugetele municipale sunt prea limitate pentru a finanța integral serviciile integrate, în special în zonele rurale cu baze fiscale reduse.

Experiența celor 130 de CCSI create prin proiectul-pilot al Ministerului Muncii în 2018 rămâne un avertisment: odată ce finanțarea proiectului s-a încheiat, majoritatea centrelor s-au închis, lăsând comunitățile fără servicii. Acest risc rămâne prezent și astăzi. Fără un mecanism clar de instituționalizare și alocări bugetare stabile, CCSI riscă să fie percepute ca inițiative temporare, rather than permanent components of the social services system.

Bariere instituționale

O altă barieră majoră se referă la coordonarea instituțională. CCSI-urile sunt concepute pentru a integra mai multe domenii – sănătate, educație, ocuparea forței de muncă, asistență socială și consiliere juridică – dar ministerele și agențiile corespunzătoare funcționează adesea în silozuri. La nivel local, această lipsă de coordonare duce la fragmentarea sprijinului și la duplicarea eforturilor. În unele cazuri, personalul CCSI a raportat dificultăți în obținerea colaborării din partea școlilor sau a clinicilor de sănătate, unde profesioniștii erau fie supraîncărcați, fie sceptici în ceea ce privește colaborarea cu mediatorii.

În comunitățile fără CCSI, precum Valea Teilor și Soarta, fragmentarea instituțională era și mai evidentă. Autoritățile locale au recunoscut că nu dispuneau de personalul sau expertiza necesare pentru a răspunde în mod sistematic nevoilor romilor. Absența unui organism de coordonare a însemnat că familiile rome au fost neglijate, nimeni neasumându-și responsabilitatea pentru rezolvarea problemelor lor.

Resurse umane și fluctuația personalului

O a treia barieră se referă la resursele umane. Funcționarea unui CCSI necesită o echipă multidisciplinară, incluzând mediatori în domeniul sănătății, mediatori școlari, consilieri juridici, asistenți sociali și consilieri în domeniul ocupării forței de muncă. În practică, recrutarea și păstrarea personalului calificat în comunitățile rurale este o provocare. Salariile sunt adesea mici în comparație cu volumul de muncă, iar posturile finanțate prin proiecte sunt nesigure.

În Ciucurova, fluctuația personalului a fost identificată ca o problemă recurentă. Beneficiarii și-au exprimat îngrijorarea că, atunci când mediatorii de încredere plecau, continuitatea sprijinului era întreruptă. În Polovragi, autoritățile locale au remarcat că formarea personalului nou necesita timp și resurse, ceea ce întârzia furnizarea serviciilor. Fără mecanisme care să asigure stabilitatea și dezvoltarea carierei personalului CCSI, centrele riscă să-și piardă eficacitatea.

Rezistență și discriminare

O altă barieră identificată în timpul cercetării a fost rezistența din partea instituțiilor sau a persoanelor care încă au atitudini discriminatorii față de romi. În Valea Teilor și Soarta, respondenții au descris întâlniri cu personalul municipal sau cu lucrătorii din domeniul sănătății care au respins preocupările romilor sau i-au tratat cu lipsă de respect. Chiar și în comunitățile cu CCSI, unii beneficiari au raportat că partenerii instituționali au fost inițial reticenți să coopereze cu centrele, percependu-le ca fiind inutile sau duplicând serviciile existente.

CCSI au atenuat această barieră prin campanii de sensibilizare și formare pentru profesioniști, dar discriminarea rămâne un risc care poate submina activitatea lor. Fără o schimbare socială mai amplă, CCSI riscă să devină insule izolate de bune practici, compensând constant prejudecățile sistemice.

Riscuri legate de comunitate

CCSI sunt influențate și de dinamica internă a comunităților rome. Practicile tradiționale, precum căsătoriile timpurii sau normele de gen care limitează educația fetelor, pot constitui bariere în calea incluziunii. În Soarta, de exemplu, părinții și-au exprimat scepticismul cu privire la valoarea școlarizării fetelor, reducând impactul potențialelor intervenții. În alte cazuri, neîncrederea dintre subgrupurile rome a complicat mobilizarea comunității.

Personalul CCSI din Ciucurova și Polovragi a recunoscut că construirea încrederii în cadrul comunităților rome necesită timp și că rezistența provine uneori din interior, nu numai din instituțiile externe. Gestionarea așteptărilor este o altă provocare: odată ce familiile experimentează beneficiile unui CCSI, ele pot aștepta soluții imediate la toate problemele, creând o presiune pe care personalul nu o poate satisface întotdeauna.

Riscuri legate de voința politică

În cele din urmă, durabilitatea CCSI depinde în mare măsură de voința politică atât la nivel local, cât și la nivel național. Cercetarea a constatat că în comunitățile cu autorități locale care oferă sprijin, cum ar fi Polovragi, centrele au funcționat mai bine și au avut un impact mai mare. În locurile în care angajamentul politic este slab, chiar și centrele care funcționează bine riscă să fie închise odată cu încetarea finanțării externe.

La nivel național, deși documentele strategice, cum ar fi Strategia națională de incluziune a romilor și PNRR, acordă prioritate CCSI, măsurile concrete pentru instituționalizarea acestora rămân limitate. Schimbările politice pot perturba continuitatea, deoarece noile administrații ar putea să nu acorde prioritate incluziunii romilor. Riscul politizării este real: unii funcționari locali au sugerat că CCSI sunt uneori percepute ca proiecte „pentru romi” și nu pentru întreaga comunitate, ceea ce poate reduce sprijinul public mai larg.

Perspective comparative

În ansamblu, concluziile evidențiază faptul că, deși CCSI sunt eficiente în combaterea excluziunii romilor, succesul lor este fragil. Instabilitatea financiară, fragmentarea instituțională, fluctuația personalului, discriminarea persistentă, provocările comunitare și voința politică fluctuantă amenință viabilitatea lor pe termen lung. În Ciucurova și Polovragi, unde CCSI sunt operaționale, aceste bariere sunt parțial gestionate, dar rămân surse de îngrijorare. În Valea Teilor și Soarta, absența lor înseamnă că barierele domină viața de zi cu zi, fără mecanisme instituționale care să le depășească.

Implicații mai largi

Identificarea barierelor și a riscurilor nu are scopul de a submina argumentele în favoarea CCSI, ci de a le consolida. Recunoscând aceste provocări, factorii de decizie și practicienii pot elabora strategii pentru a le atenua. Mecanisme de finanțare stabile, o coordonare instituțională mai puternică, dezvoltarea profesională a personalului, formarea în domeniul combaterii discriminării, responsabilizarea comunității și angajamentul politic sunt toate necesare pentru a se asigura că CCSI trec de la proiecte fragile la instituții permanente.

Lecțiile învățate din Ciucurova și Polovragi arată că aceste riscuri pot fi gestionate atunci când autoritățile locale, ONG-urile și comunitățile colaborează. Extinderea CCSI la nivel național trebuie, prin urmare, să fie însoțită de un plan clar de sustenabilitate, care să asigure că beneficiile observate în comunitățile pilot pot fi replicate și menținute în timp.

6.10. Concluzii transversale

Cercetarea comparativă efectuată în Tulcea (Ciucurova și Valea Teilor) și Gorj (Polovragi și Soarta) oferă o oportunitate unică de a analiza modele care depășesc specificul comunităților individuale. Prin examinarea rezultatelor din diferite regiuni geografice și contexte socio-economice, devine posibilă identificarea unor concluzii transversale relevante la nivel național. Aceste concluzii subliniază atât valoarea sistemică a Centrelor comunitare pentru servicii integrate (CCSI), cât și provocările recurente cu care se confruntă în absența acestora.

Diferențe între Tulcea și Gorj

Deși ambele județe se confruntă cu provocări semnificative legate de excluziunea romilor, există diferențe notabile în ceea ce privește contextul. Tulcea, situat în regiunea sud-estică, se caracterizează prin comunități rurale mai dispersate, cu distanțe mai mari față de centrele urbane și facilitățile medicale sau educaționale. În Ciucurova, prezența unui CCSI a atenuat aceste dezavantaje, aducând serviciile direct în comunitate. În Valea Teilor, însă, lipsa unui CCSI „ ” a făcut ca distanța și costurile de transport să devină obstacole majore. Respondenții au raportat că adesea trebuiau să parcurgă zeci de kilometri pentru a avea acces la medici, servicii sociale sau formare profesională, ceea ce era prohibitiv pentru familiile cu resurse limitate.

În Gorj, în schimb, localitățile studiate erau ceva mai aproape de centrele urbane, iar infrastructura era relativ mai bună. Cu toate acestea, excluziunea socială a rămas severă, în special în Soarta, unde tradițiile culturale și neîncrederea în instituții, combinate cu lipsa serviciilor, au creat o izolare profundă. Polovragi a arătat că, chiar

și în zonele cu o prezență instituțională mai mare, rolul CCSI a fost esențial pentru asigurarea incluziunii, în special prin reducerea decalajelor dintre romi și autoritățile locale.

Comparația sugerează că CCSI sunt valoroase în ambele contexte, dar din motive diferite: în Tulcea, ele abordează în primul rând barierele geografice și infrastructurale, în timp ce în Gorj se concentrează pe depășirea neîncrederii culturale și a discriminării instituționale.

Diferențe între comunitățile cu și fără CCSI

Cea mai frapantă constatare transversală este diferența constantă între comunitățile cu CCSI și cele fără. În ambele județe, familiile rome din localitățile cu CCSI au raportat un acces semnificativ mai mare la servicii de sănătate, documente legale, educație și oportunități de angajare. De asemenea, acestea au exprimat un nivel mai ridicat de încredere în instituții și o mai mare satisfacție față de servicii.

În schimb, în Valea Teilor și Soarta, familiile de romi au rămas blocate în cicluri de excluziune. Lipsa documentelor de identitate, frecventarea neregulată a școlii, dependența de munca informală și experiențele de discriminare au dominat relațiile lor. Absența unei structuri de coordonare precum CCSI a însemnat că problemele s-au acumulat, fără a exista un mecanism sistematic de abordare a acestora.

Rolul mediatorilor și facilitatorilor

În ambele județe, prezența mediatorilor și a facilitatorilor s-a dovedit a fi un factor decisiv. În Ciucurova și Polovragi, mediatorii din domeniul sănătății, mediatorii școlari și facilitatorii comunitari au acționat ca punți de legătură între familiile rome și instituții. Rolul lor nu s-a limitat la furnizarea de servicii, ci s-a extins la consolidarea încrederii și la advocacy. Beneficiarii i-au descris ca fiind aliați care le-au apărat drepturile și i-au ghidat prin procesele birocratice.

În Valea Teilor și Soarta, absența unor astfel de persoane a lăsat familiile rome izolate. Chiar și atunci când serviciile existau din punct de vedere tehnic, romii nu aveau acces la ele din cauza lipsei de informații, de încredere sau a documentelor necesare. Această constatare confirmă faptul că serviciile nu sunt suficiente; medierea este esențială pentru a se asigura că romii pot beneficia efectiv de ele.

Dimensiunile de gen și tineret

O altă constatare transversală se referă la gen și tineri. În ambele județe, femeile au beneficiat în mod special de intervențiile CCSI. Ele au apreciat educația pentru sănătate, serviciile de reproducere, formarea profesională și programele de alfabetizare. Femeile au raportat, de asemenea, că se simt mai respectate în interacțiunile facilitate de CCSI, ceea ce le-a încurajat să participe activ la viața comunității.

Implicarea tinerilor a fost un alt domeniu de impact. În Ciucurova și Polovragi, programele după școală și activitățile culturale organizate de CCSI au menținut copiii în școală și i-au motivat să aspire la învățământul secundar. În Soarta și Valea Teilor, în schimb, tinerii au abandonat școala devreme, fetele fiind deosebit de vulnerabile la căsătoriile timpurii și la excluziune. Acest lucru arată că CCSI nu sunt doar furnizori de servicii, ci și agenți ai schimbării sociale, contestând practicile tradiționale care limitează oportunitățile pentru femei și tineri.

Încrederea în instituții

Poate că cea mai importantă constatare transversală se referă la încredere. În comunitățile cu CCSI, romii au exprimat un nivel semnificativ mai ridicat de încredere în autoritățile locale, școli și servicii de sănătate. Ei au simțit că vocile lor au fost auzite și că problemele pot fi rezolvate prin dialog. În comunitățile fără CCSI, neîncrederea a dominat. Familiile au descris instituțiile ca fiind distante, ostile sau irelevante pentru viața lor.

Această diferență de încredere are implicații pe termen lung. Încrederea este o condiție prealabilă pentru incluziune: fără ea, romii vor continua să evite instituțiile, consolidând ciclurile de excluziune. Prin urmare,

CCSI joacă un rol esențial nu numai în furnizarea de servicii, ci și în reconstruirea contractelor sociale între romi și stat.

Lecții sistemice

În cele două județe, concluziile indică câteva lecții sistemice. În primul rând, CCSI sunt modele flexibile care se adaptează contextelor locale: în Tulcea, acestea au abordat izolarea geografică, în timp ce în Gorj au atenuat neîncrederea culturală. În al doilea rând, absența lor duce în mod constant la excludere, indiferent de contextul specific. În al treilea rând, mediatorii și facilitatorii sunt indispensabili pentru a asigura accesul. În al patrulea rând, CCSI sunt deosebit de eficiente în emanciparea femeilor și a tinerilor, grupuri care se confruntă cu forme intersectate de excludere. În cele din urmă, CCSI sporesc încrederea în instituții, o condiție prealabilă pentru incluziunea durabilă.

Implicații mai largi

Aceste constatări transversale demonstrează că CCSI nu sunt experimente izolate, ci soluții scalabile. Ele abordează atât barierele structurale (distanța, sărăcia, lipsa documentelor), cât și barierele relaționale (neîncrederea, discriminarea). Succesul lor în diferite regiuni confirmă faptul că pot fi replicate la nivel național, cu condiția să existe mecanisme de durabilitate.

Comparația între Tulcea și Gorj, precum și între comunitățile cu și fără CCSI, oferă astfel dovezi solide pentru factorii de decizie. Ea arată că serviciile integrate sunt eficiente indiferent de context, dar și că absența lor perpetuează excluziunea. Provocarea nu este de a demonstra dacă CCSI funcționează – este evident că da –, ci de a se asigura că acestea sunt instituționalizate, finanțate și extinse pentru a ajunge la toate comunitățile vulnerabile din România.

6.11. Rezumatul principalelor concluzii

Cercetarea comparativă efectuată în Tulcea (Ciucurova și Valea Teilor) și Gorj (Polovragi și Soarta) oferă o imagine cuprinzătoare a impactului centrelor comunitare pentru servicii integrate (CCSI) asupra incluziunii romilor. În domeniile sănătății, educației, ocupării forței de muncă, asistenței juridice, participării sociale și încrederii în instituții, concluziile demonstrează în mod constant că CCSI au un impact tangibil asupra vieții familiilor rome. La fel de important, cercetarea evidențiază consecințele absenței acestora: comunitățile fără CCSI rămân blocate în cicluri de excluziune, sărăcie și neîncredere.

Acces îmbunătățit la serviciile de sănătate

În comunitățile cu CCSI, familiile rome au înregistrat rate semnificativ mai mari de înregistrare la medici de familie, participare la campanii de vaccinare și utilizare a serviciilor preventive. Mediatorii din domeniul sănătății au jucat un rol esențial în îndrumarea familiilor prin procesele birocratice și în construirea încrederii în instituțiile medicale. În schimb, în comunitățile Valea Teilor și Soarta, mulți romi au rămas neasigurați, s-au bazat pe îngrijiri de urgență și au raportat experiențe de discriminare la clinici. Diferența demonstrează că accesul la sănătate nu este doar o chestiune de disponibilitate, ci și de mediere și responsabilizare.

Progrese în ceea ce privește documentația legală și securitatea locuințelor

CCSI-urile au fost extrem de eficiente în a ajuta familiile să obțină documente de identitate, să înregistreze nașterile și să obțină acte de proprietate. În Ciucurova și Polovragi, majoritatea familiilor au declarat că dețin documente valabile, grație consilierii juridice și însoțire. Acest lucru a facilitat accesul la beneficii, educație și asistență medicală. În Valea Teilor și Soarta, însă, multe familii au rămas fără documente sau locuiau în locuințe precare, fără siguranță juridică. Fără intermediari, obstacolele birocratice și discriminarea le-au împiedicat să-și regularizeze situația.

Rezultate educaționale pozitive

Intervențiile educaționale prin intermediul CCSI au avut un impact clar. Programele după școală, medierea școlară și implicarea părinților au redus semnificativ absenteismul și abandonul școlar în Ciucurova și Polovragi. Copiii din aceste comunități aveau mai multe șanse să treacă la învățământul secundar și să dezvolte aspirații care depășeau așteptările tradiționale. În Valea Teilor și Soarta, în schimb, abandonul școlar a rămas răspândit, fetele fiind deosebit de vulnerabile la căsătoriile timpurii. Profesorii și-au exprimat frustrarea față de lipsa implicării părinților, în timp ce părinții au raportat că se simt excluși și neajutați.

Oportunități de angajare îmbunătățite

Consilierea în materie de ocupare a forței de muncă și formarea profesională oferite de CCSI au creat oportunități reale pentru adulții romi. În Ciucurova și Polovragi, o proporție mai mare de romi aveau locuri de muncă formale, participau la cursuri de formare sau începeau mici afaceri în comparație cu Valea Teilor și Soarta. Beneficiarii au apreciat rolul de mediere al CCSI, care i-a pus în legătură cu angajatorii și i-a ajutat să se descurce cu documentele. În comunitățile fără CCSI, șomajul și munca informală dominau, cu puține speranțe de îmbunătățire. Tinerii, în special, duceau lipsă de îndrumare, ceea ce întârzie ciclurile de excluziune.

Consolidarea incluziunii sociale și reducerea discriminării

CCSI au jucat, de asemenea, un rol esențial în promovarea coeziunii sociale. Prin organizarea de evenimente culturale, cursuri de formare pentru profesori și lucrători din domeniul sănătății și dialoguri comunitare, centrele au contribuit la reducerea prejudecăților și la consolidarea încrederii între romi și neromi. În Ciucurova și Polovragi, familiile rome au declarat că se simt mai respectate și mai încrezătoare în a-și exprima preocupările în fața autorităților. În Valea Teilor și Soarta, în schimb, predominau neîncrederea și resentimentul, românii percependu-i ca fiind distanți și discriminatorii. Diferența subliniază rolul CCSI-urilor ca spații sigure pentru împuternicire și dialog.

Satisfacția și așteptările beneficiarilor

Beneficiarii romi din Ciucurova și Polovragi și-au exprimat un nivel ridicat de satisfacție față de CCSI, apreciind atât tratamentul respectuos pe care l-au primit, cât și rezultatele tangibile obținute. Așteptările lor s-au concentrat pe extindere: program de funcționare mai lung, mai multe cursuri de formare profesională, programe suplimentare pentru tineri și o promovare mai puternică la nivel județean și național. În comunitățile fără CCSI, nemulțumirea față de instituțiile mainstream era larg răspândită. Familiile își doreau un spațiu dedicat unde să se simtă respectate și sprijinite, ceea ce reflectă conștientizarea valorii CCSI chiar și în absența acestora.

Perspectivile autorităților locale

Autoritățile locale din Ciucurova și Polovragi și-au exprimat satisfacția față de CCSI, considerându-le parteneri care au ușurat presiunea asupra serviciilor municipale și au îmbunătățit comunicarea cu familiile rome. Așteptările lor s-au concentrat pe instituționalizare și finanțare stabilă. În Valea Teilor și Soarta, autoritățile locale au recunoscut provocările și și-au exprimat deschiderea față de înființarea CCSI, cu condiția disponibilității finanțării externe. Acest lucru arată că municipalitățile recunosc valoarea CCSI, dar au nevoie de sprijin la nivel național pentru a le susține.

Bariere și riscuri

Cercetarea a identificat, de asemenea, bariere semnificative. Sustenabilitatea financiară rămâne cea mai presantă problemă, deoarece centrele înființate prin proiecte riscă să se închidă odată cu încetarea finanțării. Compartimentarea instituțională și lipsa de coordonare între ministere complică furnizarea de servicii integrate. Recrutarea și păstrarea personalului în zonele rurale este dificilă, iar atitudinile discriminatorii persistă în rândul unor actori instituționali. În cadrul comunităților, practicile tradiționale și neîncrederea pot limita, de asemenea, participarea. În cele din urmă, voința politică este inconsecventă, ceea ce face ca CCSI să fie vulnerabile la schimbările de politică.

Concluzii transversale

În ciuda acestor provocări, concluziile transversale sunt clare. CCSI funcționează eficient în contexte diverse, fie că abordează izolarea geografică în Tulcea sau neîncrederea culturală în Gorj. Absența lor duce în mod constant la excludere, în timp ce prezența lor conduce la îmbunătățirea rezultatelor în mai multe domenii. Mediatorii și facilitatorii sunt indispensabili pentru a asigura accesul, iar femeile și tinerii beneficiază în mod special de intervențiile CCSI. Cel mai important, CCSI reconstruiesc încrederea în instituții, o condiție fundamentală pentru incluziunea durabilă.

Sinteza generală

Concluziile cercetării nu lasă loc de îndoială: CCSI nu sunt proiecte pilot opționale, ci instrumente esențiale pentru incluziunea romilor. Ele combină furnizarea de servicii cu împuternicirea, abordând atât barierele structurale, cât și cele relaționale. Ele îmbunătățesc sănătatea, educația, ocuparea forței de muncă, documentația legală și coeziunea socială. Ele sunt apreciate atât de beneficiari, cât și de autoritățile locale și s-au dovedit adaptabile în diferite regiuni.

În același timp, concluziile subliniază urgența instituționalizării și a durabilității. Fără o finanțare stabilă și un angajament politic, CCSI riscă să rămână insule fragile de bune practici, mai degrabă decât soluții la nivel național. Extinderea CCSI pentru a ajunge la toate comunitățile vulnerabile din România nu este, prin urmare, doar o necesitate strategică, ci și o imperativ moral, asigurând că familiile rom nu mai sunt excluse de la drepturile fundamentale ale cetățeniei.

VII. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

7.1. Concluzii generale

Analiza comparativă prezentată în această cercetare confirmă un adevăr fundamental: comunitățile care beneficiază de un Centru comunitar pentru servicii integrate (CCSI) nu numai că sunt mai bine echipate pentru a face față provocărilor imediate, dar au și perspective mai solide pentru coeziunea socială și dezvoltarea pe termen lung. Prezența unui CCSI transformă modul în care grupurile vulnerabile, în special familiile de etnie romă, interacționează cu instituțiile, accesează serviciile și participă la viața civică. Reduce excluderea, favorizează încrederea și creează oportunități care altfel ar rămâne inaccesibile.

Avantajele transformatoare ale comunităților cu CCSI

Accesul la serviciile de sănătate se îmbunătățește semnificativ atunci când un CCSI este operațional. Familiile sunt mai susceptibile să fie înregistrate la medici de familie, vaccinate și implicate în îngrijirea preventivă. Acest lucru se traduce prin copii mai sănătoși, rate mai mici de boli cronice netratate și o dependență redusă de serviciile de urgență costisitoare. În Ciucurova și Polovragi, prezența mediatorilor de sănătate a făcut diferența între marginalizare și incluziune în sistemul de sănătate. Comunitățile fără CCSI, precum Valea Teilor și Soarta, au rămas caracterizate de familii neasigurate, îngrijire preventivă neglijată și neîncredere în instituțiile de sănătate.

Securitatea juridică și documentația reprezintă un alt domeniu de transformare. În comunitățile cu CCSI, familiile obțin cărți de identitate, certificate de naștere și acte de proprietate mai rapid și cu mai puțin stres. Acest pas simplu, dar fundamental, are efecte în cascadă: copiii pot fi înscriși la școală, familiile pot primi beneficii sociale, iar gospodăriile își pot asigura drepturile de locuire. Fără CCSI, mulți rămân invizibili pentru stat, privați de drepturile de cetățenie și blocați în aranjamente de locuire informale.

Rezultatele școlare se îmbunătățesc dramatic în comunitățile CCSI. Mediatorii mențin copiii în școală, programele după școală oferă sprijin academic și emoțional, iar părinții sunt mai implicați în educația copiilor lor. În Ciucurova și Polovragi, ratele de abandon școlar au fost substanțial mai mici decât în Valea Teilor și

Soarta. În aceste din urmă comunități, copiii – în special fetele – s-au confruntat cu bariere persistente, inclusiv sărăcia, căsătoriile timpurii și lipsa sprijinului instituțional.

Integrarea profesională și ocuparea forței de muncă sunt îmbunătățite prin rolul CCSI în conectarea adulților romi cu programele de formare și angajatorii. Consilierea profesională, medierea și sprijinul pentru micile întreprinderi oferă familiilor alternative la dependența de munca informală sau de asistența socială. Beneficiarii din Ciucurova și Polovragi au descris o încredere sporită, rate mai mari de ocupare a forței de muncă și oportunități de a contribui în mod productiv la comunitățile lor. În contrast, Valea Teilor și Soarta au rămas blocate în șomaj și muncă precară.

Incluziunea socială și eforturile de combatere a discriminării sunt un alt avantaj distinctiv al CCSI. Prin organizarea de evenimente culturale, campanii de sensibilizare și sesiuni de dialog, CCSI reduc prejudecățile și construiesc punți între romi și neromi. Acestea oferă platforme în care vocile romilor sunt ascultate și respectate, consolidând demnitatea și participarea. În absența lor, domină neîncrederea, consolidând excluderea și tensiunile dintre comunități și instituții.

Încrederea în instituții apare ca fiind probabil cel mai semnificativ rezultat. Comunitățile cu CCSI-uri manifestă un nivel mai ridicat de încredere în autoritățile locale, școli și servicii de sănătate. Prezența mediatorilor și a facilitatorilor transformă instituțiile din structuri îndepărtate și ostile în parteneri accesibili și receptivi. Această încredere este o condiție prealabilă pentru incluziunea durabilă. Fără ea, așa cum se întâmplă în Valea Teilor și Soarta, familiile evită instituțiile, perpetuând ciclurile de excludere.

Analiza cost-beneficiu a CCSI

Eficacitatea CCSI trebuie examinată și din perspectivă economică. O întrebare esențială pentru factorii de decizie este dacă beneficiile justifică costurile. Dovezile sugerează că CCSI nu sunt doar transformatoare din punct de vedere social, ci și extrem de eficiente din punct de vedere al costurilor.

Pe baza modelului Sastipen, o CCSI tipică necesită o echipă multidisciplinară formată din:

- 1 coordonator
- 1 mediator în domeniul sănătății
- 1 medic și 1 asistent medical comunitar
- 1 mediator școlar
- 1 asistent social
- 1 consilier pentru ocuparea forței de muncă
- 1 consilier juridic
- 1 facilitator comunitar/asistent social

Personalul total variază de obicei între 7 și 9 profesioniști, în funcție de dimensiunea comunității. Costurile salariale variază, dar pot fi estimate în mod rezonabil la aproximativ **8.000-10.000 EUR pe lună per centru** (inclusiv impozite și contribuții sociale), ajungând la **100.000-120.000 EUR pe an**. Cheltuielile operaționale suplimentare (utilități, materiale, echipamente, activități de asistență socială) ridică costul anual total al unui CCSI la aproximativ **150.000-160.000 de euro**.

În comparație cu rezultatele, această investiție este modestă. De exemplu:

- În Ciucurova, CCSI a sprijinit peste 200 de copii să rămână la școală, prevenind abandonul școlar care altfel le-ar fi limitat șansele în viață și ar fi perpetuat sărăcia intergenerațională. Valoarea economică pe termen lung a menținerii copiilor în sistemul de învățământ depășește cu mult costul anual al centrului.
- În Polovragi, CCSI a facilitat accesul la locuri de muncă pentru zeci de adulți. Fiecare persoană angajată contribuie prin impozite și reduce dependența de asistența socială. Chiar și 20 de locuri de muncă suplimentare create pe an compensează o parte semnificativă din costurile centrului.

- În ambele comunități, mediatorii de sănătate au asigurat vaccinările și îngrijirea preventivă, reducând cheltuielile viitoare cu intervențiile de urgență și bolile cronice. Economii de costuri pentru sistemul de sănătate sunt considerabile.
- Prin sprijinirea familiilor în obținerea documentelor legale, CCSI-urile permit accesul la beneficii și reduc costurile informalității și marginalizării.

Pe scurt, pentru aproximativ **150 000 EUR pe an**, un CCSI produce rezultate măsurabile în domeniul educației, sănătății, ocupării forței de muncă și securității juridice pentru sute de familii. Alternativa – permiterea persistenței excluziunii – are ca rezultat costuri mult mai mari: șomaj pe termen lung, dependența de asistența socială, boli netratate, abandon școlar timpuriu și tensiuni sociale.

Argumentul economic mai larg

Excluziunea este costisitoare. Comunitățile marginalizate impun costuri ascunse statului în termeni de productivitate pierdută, cheltuieli mai mari pentru sănătate și tensiuni sociale. Investiția în CCSI nu este, așadar, doar o imperativă morală, ci și o alegere economică rațională. Fiecare euro investit într-un CCSI generează beneficii sociale și economice de mai multe ori mai mari, prin reducerea dependenței, îmbunătățirea capacității de angajare și prevenirea crizelor costisitoare.

Cercetările confirmă faptul că comunitățile cu CCSI sunt mai sănătoase, mai educate, mai angajabile și mai coezive. Acestea necesită mai puține intervenții de urgență din partea autorităților, contribuie mai mult prin ocuparea forței de muncă și impozite și generează mai puține conflicte. Comunitățile fără CCSI rămân costisitoare pentru stat, deoarece excluderea perpetuează dependența și ineficiența.

Concluzie strategică

Concluzia generală este clară: **CCSI sunt atât transformatoare din punct de vedere social, cât și eficiente din punct de vedere economic.** Ele abordează cauzele profunde ale excluziunii romilor, oferind în același timp un randament măsurabil al investiției. Avantajele pentru comunități sunt incontestabile: familii mai sănătoase, copii care rămân la școală, adulți care găsesc locuri de muncă, cetățeni care se simt respectați și instituții care recâștigă încrederea.

Pentru factorii de decizie, alegerea este simplă. Extinderea și instituționalizarea CCSI la nivel național nu este un experiment opțional, ci o necesitate strategică. Costurile sunt previzibile și gestionabile, în timp ce beneficiile sunt substanțiale și de lungă durată. Dovezile cercetării din Ciucurova și Polovragi nu lasă loc de îndoială: acolo unde există CCSI, comunitățile prosperă. Acolo unde nu există, excluderea persistă, cu costuri sociale și economice mari.

7.2. Recomandări de politici la nivel național

Datele cercetării prezentate în acest raport demonstrează fără echivoc că Centrele comunitare pentru servicii integrate (CCSI) sunt unul dintre cele mai eficiente instrumente pentru incluziunea romilor în România. Cu toate acestea, potențialul lor poate fi realizat pe deplin numai dacă autoritățile naționale trec dincolo de angajamentele declarative și creează cadrele instituționale, financiare și juridice necesare pentru extinderea și susținerea acestor centre la nivel național. Această secțiune prezintă recomandări detaliate de politici la nivel național, adresate Guvernului României, ministerelor relevante și agențiilor naționale.

1. Asigurarea unei finanțări stabile și previzibile pentru CCSI

Prioritatea cea mai urgentă este stabilirea **unei linii bugetare dedicate CCSI în cadrul bugetului de stat.** Dependența exclusivă de finanțarea bazată pe proiecte s-a dovedit a fi nesustenabilă. Prăbușirea celor 130 de centre create prin proiectul-pilot al Ministerului Muncii în 2018 este cel mai clar avertisment: odată ce

finanțarea proiectului UE s-a încheiat, nu au mai fost alocate resurse pentru menținerea operațiunilor, comunitățile fiind abandonate.

Finanțarea ar trebui să combine:

- **Alocări ale guvernului central**, destinate în mod specific CCSI, în mod ideal sub egida Ministerului Muncii și Solidarității Sociale, cu contribuții din partea Ministerului Sănătății și Ministerului Educației.
- **Cofinanțarea administrației locale**, pentru a asigura asumarea responsabilității și responsabilitatea.
- **Fonduri UE (ESF+, PNRR, POIDS, PEO)**, aliniate strategic nu doar pentru înființarea centrelor, ci și pentru susținerea acestora pe termen lung.

Ar trebui adoptat un plan financiar pe termen mediu (2025-2030), care să garanteze previzibilitatea pentru cel puțin cinci ani. Proiecțiile costurilor anuale indică faptul că menținerea a 2.000 de CCSI la nivel național ar necesita aproximativ 300 de milioane de euro pe an, mai puțin de 0,2% din PIB-ul României, o investiție gestionabilă cu impact transformator.

2. Instituționalizarea CCSI în legislația națională

În prezent, CCSI sunt menționate în strategii și legislație, dar fără ancoră instituțională clare. **Legea nr. 292/2011 privind asistența socială** oferă cadrul pentru servicii integrate, dar punerea în aplicare este lăsată în mare măsură la latitudinea autorităților locale. Pentru a asigura sustenabilitatea, CCSI trebuie să fie definite în mod explicit, acreditate și integrate în legislația națională.

Acest lucru necesită:

- **O definiție legală a CCSI** ca structuri multifuncționale care furnizează servicii integrate în domeniile sănătății, educației, ocupării forței de muncă și sociale.
- **Standarde de acreditare**, care să asigure calitatea și coerența la nivel național. Aceste standarde ar trebui să se bazeze pe metodologia testată dezvoltată de Sastipen.
- **Atribuirea clară a responsabilităților**: Ministerul Muncii ca organism de coordonare, cu Ministerul Sănătății și Ministerul Educației ca parteneri coresponsabili.
- **Obligația consiliilor locale** de a înființa sau co-gestiona CCSI în comunitățile cu populații rome sau vulnerabile semnificative, sprijinite de alocări din bugetul de stat.

Instituționalizarea CCSI în lege ar pune capăt incertitudinii care le înconjoară în prezent și ar semnala angajamentul politic față de incluziunea romilor.

3. Consolidarea coordonării interministeriale

Excluderea romilor este o problemă multidimensională. Sănătatea, educația, ocuparea forței de muncă și locuințele sunt interconectate, însă ministerele funcționează adesea în mod izolat. Această fragmentare subminează abordarea integrată pe care o întruchipează CCSI.

Ar trebui creat un **Comitet național de coordonare pentru CCSI**, prezidat de prim-ministru sau de un secretar de stat pentru incluziunea romilor, care să reunească Ministerul Muncii, Ministerul Sănătății, Ministerul Educației, Ministerul Dezvoltării și reprezentanți ai societății civile rome. Acest comitet ar avea următoarele atribuții:

- Elabora orientări unificate pentru CCSI.
- Asigura coerența între fluxurile de finanțare (naționale, locale, UE).
- Monitoriza progresele și aborda blocajele în implementare.

Raportarea periodică către Parlament și consultarea publică cu ONG-urile române ar consolida responsabilitatea și transparența.

4. Integrarea CCSI în Strategia națională de incluziune a romilor și în implementarea PNRR

Deși **Strategia națională de incluziune a romilor 2022-2027** și **Planul național de redresare și reziliență (PNRR)** menționează CCSI, aceste angajamente riscă să rămână simbolice. Implementarea trebuie accelerată.

- Strategia ar trebui să stabilească **obiective anuale** pentru înființarea de noi CCSI, cu indicatori clari (numărul de centre, beneficiarii deserviți, rezultatele obținute).
- PNRR ar trebui să aloce resurse nu numai pentru infrastructură, ci și pentru **personal, formare și funcționare pe termen lung**.
- Progresele ar trebui monitorizate prin rezultate măsurabile: reducerea ratei de abandon școlar în rândul romilor, creșterea ratei de ocupare a forței de muncă în rândul romilor, creșterea ratei de vaccinare, îmbunătățirea accesului la prestații sociale.

Integrarea CCSI în aceste cadre asigură că incluziunea romilor rămâne o prioritate a guvernului și că resursele UE sunt utilizate în mod eficient.

5. Elaborarea unei strategii naționale privind forța de muncă pentru CCSI

Resursele umane sunt coloana vertebrală a CCSI. Cu toate acestea, recrutarea și păstrarea personalului calificat în comunitățile rurale este dificilă. Este necesară **o strategie națională privind forța de muncă** pentru a profesionaliza și stabiliza forța de muncă a CCSI.

Această strategie ar trebui să includă:

- **Profiluri standard de posturi și grile salariale** pentru personalul CCSI, aliniate la politicile naționale salariale din sectoarele social și al sănătății.
- **Formare profesională continuă** pentru mediatori, asistenți sociali, consilieri juridici și consilieri în domeniul ocupării forței de muncă.
- **Căi de dezvoltare profesională**, care să asigure că personalul consideră CCSI-urile ca fiind locuri de muncă pe termen lung, nu contracte temporare.
- **Programe de certificare** dezvoltate în parteneriat cu universități și asociații profesionale, care să consolideze credibilitatea personalului CCSI.

Prin investiții în capitalul uman, România se va asigura că CCSI-urile furnizează servicii de calitate și construiesc o relație de încredere durabilă cu comunitățile de romi.

6. Combaterea discriminării sistemice prin intermediul CCSI

Cercetările au confirmat că discriminarea rămâne o barieră persistentă, care descurajează romii să utilizeze serviciile generale. CCSI atenuază această barieră, oferind spații sigure și organizând campanii împotriva discriminării. Autoritățile naționale ar trebui să recunoască oficial CCSI ca parte a infrastructurii antidiscriminare a României.

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD) ar trebui să colaboreze cu CCSI-urile pentru a colecta plângeri, a sensibiliza opinia publică și a oferi formare. Ar trebui alocate fonduri pentru ca CCSI-urile să organizeze campanii periodice în școli, la locul de muncă și în unitățile sanitare, adresându-se atât romilor, cât și neromilor.

7. Monitorizarea și evaluarea sistematică a CCSI

Pentru a asigura responsabilitatea și îmbunătățirea continuă, trebuie stabilit un **cadru național de monitorizare și evaluare**. CCSI ar trebui să fie obligate să colecteze date standardizate cu privire la:

- Numărul de beneficiari deserviți.
- Rezultatele în domeniul sănătății, educației, ocupării forței de muncă și documentației legale.
- Nivelul de satisfacție al beneficiarilor și încrederea în instituții.

Evaluările independente ar trebui efectuate la fiecare doi ani, iar rezultatele ar trebui făcute publice. Această transparență ar crea încredere în rândul donatorilor, beneficiarilor și factorilor de decizie.

8. Promovarea participării romilor la guvernarea CCSI

Comunitățile rome nu trebuie să fie beneficiari pasivi, ci parteneri activi. La nivel național, organizațiile societății civile rome ar trebui incluse în toate organismele de coordonare și monitorizare ale CCSI. La nivel local, consiliile consultative compuse din lideri rome, părinți și reprezentanți ai tinerilor ar trebui să ghideze activitatea fiecărui centru.

Includerea participării romilor asigură că CCSI rămân relevante pentru nevoile reale și consolidează legitimitatea lor în ochii comunităților pe care le deservesc.

Concluzie strategică pentru politica la nivel național

Guvernul național deține cheia pentru extinderea CCSI-urilor de la inițiative izolate la o rețea națională care transformă incluziunea romilor. Dovezile din Tulcea și Gorj demonstrează că CCSI-urile dau rezultate: familii mai sănătoase, copii care rămân la școală, adulți care găsesc locuri de muncă, cetățeni care au încredere în instituții. Costul menținerii acestor centre este modest în comparație cu costurile pe termen lung ale excluziunii.

Recomandările prezentate mai sus – finanțare stabilă, instituționalizare legală, coordonare interministerială, integrare în strategii, dezvoltarea forței de muncă, măsuri antidiscriminare, monitorizare și participarea romilor – nu sunt idealuri abstracte, ci pași practici. Ele pot și trebuie puse în aplicare acum, cât timp resursele UE sunt disponibile și atenția politică se concentrează pe redresare și reziliență.

Neadoptarea de măsuri va perpetua ciclurile de excluziune, risipirea potențialului uman și tensiunile sociale pe care România nu și le mai poate permite. Succesul nu va beneficia doar comunitățile de rome, ci va consolida structura socială a României, va îmbunătăți guvernarea locală și va demonstra Uniunii Europene că țara ia în serios egalitatea și incluziunea.

Alegerea este clară: fie se menține status quo-ul intervențiilor fragmentate și nesustenabile, fie se profită de ocazie pentru a face din CCSI-uri o piatră de temelie a politicii sociale a României. Dovezile prezentate în acest raport fac ca necesitatea de a acționa să fie incontestabilă.

7.3. Recomandări de politici la nivel local

Eficacitatea și durabilitatea Centrelor comunitare de servicii integrate (CCSI) nu depind exclusiv de strategiile naționale sau de deciziile ministeriale. Autoritățile locale sunt actorii din prima linie responsabili de punerea în aplicare a politicilor sociale, de furnizarea serviciilor de bază și de asigurarea faptului că cetățenii vulnerabili nu sunt lăsați în urmă. Cercetările efectuate în județele Tulcea și Gorj demonstrează că administrațiile locale pot deveni aliați puternici în funcționarea CCSI sau pot rămâne observatori pasivi, lăsând comunitățile de rome fără sprijin. Consolidarea rolului autorităților locale este, prin urmare, esențială pentru viitorul CCSI.

Adeziunea locală și angajamentele bugetare

Prima recomandare este ca consiliile locale să își asume în mod real responsabilitatea pentru CCSI. Prea des, municipalitățile percep centrele integrate ca proiecte temporare ale ONG-urilor, rather than as permanent

components of the local social services infrastructure. Această percepție subminează sustenabilitatea și reduce simțul responsabilității.

Autoritățile locale trebuie, prin urmare, să aloce **linii bugetare dedicate** CCSI în planurile lor financiare anuale. Chiar și contribuțiile modeste sunt esențiale pentru a demonstra angajamentul și pentru a completa finanțarea națională sau europeană. În Ciucurova și Polovragi, unde municipalitățile au cofinanțat anumite activități ale CCSI, oficialii locali au raportat o încredere mai puternică a comunității și o colaborare mai eficientă. În Valea Teilor și Soarta, în schimb, absența unor astfel de investiții a lăsat familiile rome excluse și administrațiile copleșite de probleme nerezolvate.

Angajamentele bugetare ar trebui să acopere nu numai costurile de infrastructură (utilități, întreținere), ci și finanțarea parțială a posturilor de personal. Prin cofinanțarea salariilor, municipalitățile transmit un semnal clar că CCSI sunt apreciate și indispensabile.

Integrarea în strategiile locale de dezvoltare

Un alt pas esențial este integrarea CCSI în **strategiile locale de dezvoltare și în planurile de servicii sociale**. Prea des, strategiile locale rămân generice și deconectate de nevoile reale ale comunităților rome. Prin includerea explicită a CCSI ca instrumente pentru incluziunea romilor, municipalitățile pot asigura coerența între documentele de politică și practică.

De exemplu, strategiile locale privind educația ar trebui să includă rolul mediatorilor școlari și programele după școală gestionate de CCSI. Planurile locale de sănătate ar trebui să menționeze campaniile de vaccinare și serviciile preventive coordonate de mediatorii din domeniul sănătății. Strategiile de ocupare a forței de muncă ar trebui să evidențieze consilierea profesională și medierea facilitată de centre. Această integrare previne duplicarea, asigură recunoașterea și garantează legitimitatea politică a CCSI.

Consolidarea parteneriatelor cu ONG-urile și societatea civilă

Cercetarea a evidențiat valoarea parteneriatelor dintre municipalități și ONG-uri. În Ciucurova și Polovragi, colaborarea cu Sastipen a asigurat expertiza profesională, credibilitatea în rândul comunităților rome și accesul la resurse externe. Autoritățile locale trebuie să recunoască faptul că ONG-urile nu sunt concurenți, ci aliați care aduc inovare și flexibilitate.

Municipalitățile ar trebui să încheie **acorduri formale de parteneriat** cu ONG-urile care gestionează CCSI, clarificând responsabilitățile, contribuțiile financiare și mecanismele de responsabilizare. Astfel de acorduri ar trebui reînnoite periodic și monitorizate prin evaluare comună. Această abordare creează un sentiment de apartenență comună și asigură că CCSI nu depind de susținători individuali, ci sunt integrate în relații instituționale.

Sprijinirea participării romilor la nivel local

Autoritățile locale trebuie să se asigure că vocile romilor sunt incluse în mod sistematic în procesele decizionale. CCSI-urile oferă o platformă excelentă pentru forumuri comunitare, consilii consultative și planificare participativă. Municipalitățile ar trebui să formalizeze aceste structuri, invitând liderii romi, părinții și reprezentanții tinerilor să contribuie la discuțiile despre prioritățile locale.

Această abordare participativă nu numai că îmbunătățește relevanța serviciilor, dar și consolidează încrederea între comunitățile rome și instituții. În Polovragi, de exemplu, oficialii locali au raportat că tensiunile au scăzut odată ce reprezentanții romi au început să participe la consultările municipale organizate prin intermediul CCSI. În Soarta, unde nu există astfel de mecanisme, neîncrederea și conflictele rămân ridicate.

Asigurarea continuității serviciilor

Autoritățile locale trebuie să evite întreruperile în furnizarea serviciilor. CCSI-urile construiesc încrederea treptat, iar închiderile bruște sau lipsurile de finanțare pot distruge ani de progres. Prin urmare,

municipalitățile ar trebui să creeze **fonduri de urgență** pentru a acoperi cel puțin costurile operaționale de bază în timpul tranzițiilor de finanțare. Acest lucru asigură continuitatea și transmite un mesaj de fiabilitate beneficiarilor.

Continuitatea depinde și de stabilitatea resurselor umane. Municipalitățile ar trebui să sprijine formarea și păstrarea personalului CCSI, oferind salarii competitive, oportunități de dezvoltare profesională și recunoașterea calificărilor acestora. Investind în stabilitatea personalului, autoritățile locale asigură credibilitatea pe termen lung a CCSI.

Promovarea advocacy-ului local și a cooperării intermunicipale

Consiliile locale nu ar trebui să funcționeze izolat. Prin formarea de rețele și schimbul de experiențe, municipalitățile își pot consolida capacitatea de a pleda pentru sprijin național și finanțare din partea UE. Consiliile județene pot juca un rol de coordonare, facilitând schimburile între municipalitățile cu CCSI și cele fără.

O astfel de cooperare intermunicipală permite replicarea și adaptarea modelelor de succes. De asemenea, consolidează vocea colectivă a autorităților locale, făcând mai dificil pentru factorii de decizie naționali să ignore cererile acestora. De exemplu, dacă municipalitățile din Tulcea și Gorj pledează împreună pentru o finanțare stabilă a CCSI, mesajul lor are mai multă greutate decât cererile izolate.

Construirea unor narațiuni locale incluzive

În cele din urmă, autoritățile locale trebuie să promoveze în mod activ narațiuni incluzive care recunosc romii ca cetățeni egali. CCSI-urile pot servi drept platforme de comunicare, organizând evenimente culturale, campanii de sensibilizare și dialoguri publice. Liderii municipali ar trebui să sprijine în mod vizibil aceste inițiative, transmitând un mesaj puternic că incluziunea romilor este o responsabilitate comună și un beneficiu pentru întreaga comunitate.

În Ciucurova, implicarea vizibilă a primarului în evenimentele CCSI a contribuit la construirea respectului reciproc și la reducerea prejudecăților. În Soarta, dimpotrivă, absența implicării municipale a întărit percepția romilor de abandon. Conducerea contează: atunci când oficialii locali își asumă responsabilitatea pentru CCSI și vorbesc deschis despre valoarea acestora, comunitățile răspund pozitiv.

Concluzie strategică pentru politica la nivel local

Concluziile acestei cercetări nu lasă niciun dubiu: CCSI nu pot prospera fără un angajament puternic din partea autorităților locale. Municipalitățile nu sunt beneficiari pasivi ai programelor naționale, ci actori cheie ale căror decizii modelează viața de zi cu zi a familiilor rome.

În cazul în care municipalitățile adoptă CCSI, alocă bugete, le integrează în strategii și construiesc parteneriate cu ONG-uri, rezultatele sunt transformatoare: copiii rămân la școală, familiile obțin documente, adulții găsesc locuri de muncă, iar comunitățile recâștigă încrederea în instituții. În cazul în care municipalitățile neglijează această responsabilitate, excluziunea persistă, iar administrațiile locale se confruntă cu sarcini mai mari – cetățeni neînregistrați, costuri crescute ale asistenței sociale și conflicte nerezolvate.

Mesajul pentru factorii de decizie locali este clar: investiția în CCSI nu este caritate, ci o guvernanță solidă. Prin sprijinirea serviciilor integrate, municipalitățile își consolidează propria capacitate, îmbunătățesc relațiile comunitare și contribuie la dezvoltarea locală.

Următoarea fază a eforturilor României de a extinde CCSI-urile la 2 000 de comunități până în 2027 trebuie, prin urmare, să includă o dimensiune locală puternică. Municipalitățile trebuie să fie obligate – și sprijinite – să cofinanțeze, să co-gestioneze și să co-dețină CCSI-urile. Numai prin această responsabilitate comună CCSI-urile pot trece de la proiecte fragile la instituții permanente care garantează demnitatea, egalitatea și oportunitățile pentru romi și alți cetățeni vulnerabili.

7.4. Recomandări de politici pentru societatea civilă și părțile interesate din UE

Extinderea și instituționalizarea Centrelor comunitare pentru servicii integrate (CCSI) în România nu poate fi realizată numai prin acțiunea guvernului. Organizațiile societății civile și părțile interesate europene au fost în prima linie a inovării, promovării și finanțării în domeniul incluziunii romilor, iar implicarea lor continuă este indispensabilă. Exemplele din Tulcea și Gorj demonstrează că, acolo unde există CCSI, acestea sunt în mare parte rezultatul inițiativelor societății civile, Sastipen jucând un rol de pionierat. Sarcina care ne așteaptă necesită o alianță: ONG-urile să ofere expertiză și legitimitate, iar instituțiile europene să asigure presiune politică și sprijin financiar.

Rolul societății civile în extinderea CCSI

Organizațiile societății civile, în special ONG-urile conduse de romi, se află într-o poziție unică pentru a implementa și susține CCSI. Acestea combină expertiza profesională cu sensibilitatea culturală și încrederea comunității, calități de care autoritățile publice duc adesea lipsă. Experiența Sastipen arată că ONG-urile pot inova, crea metodologii și construi centre funcționale chiar și în absența unui sprijin puternic din partea statului.

1. Societatea civilă ca furnizor de servicii și inovator. ONG-urile trebuie să continue să joace un rol direct în funcționarea CCSI, fie independent, fie în parteneriat cu autoritățile locale. Flexibilitatea și integrarea lor în comunitate le permit să adapteze rapid intervențiile la nevoile în schimbare. ONG-urile pot pilota noi module – cum ar fi alfabetizarea digitală, leadershipul tinerilor sau sprijinul pentru sănătatea mintală – care pot fi ulterior extinse la nivel național.

2. Societatea civilă ca susținătoare. ONG-urile trebuie să își mențină și rolul de supraveghetori și susținători. Acestea ar trebui să monitorizeze angajamentul guvernului față de obiectivul de 2.000 de CCSI până în 2027, să solicite transparență în finanțare și să evedențieze cazurile în care comunitățile rome rămân excluse. Activitatea de advocacy ar trebui să se desfășoare atât la nivel național, cât și la nivelul UE, asigurându-se că vocile romilor sunt auzite atât la Bruxelles, cât și la București.

3. Societatea civilă ca factor de consolidare a capacităților. Un alt rol al ONG-urilor este acela de a forma și îndruma personalul local. Prin elaborarea de programe de studiu standardizate pentru mediatori în domeniul sănătății, mediatori școlari și asistenți sociali, ONG-urile pot asigura coerența și calitatea în toate CCSI-urile. Această funcție este deosebit de valoroasă în zonele rurale, unde personalul calificat este deficitar.

4. Societatea civilă ca factor de legătură. Poate cel mai important, ONG-urile acționează ca punți de legătură între comunitățile rome și instituții. Legitimitatea lor în rândul familiilor rome le permite să medieze conflictele, să construiască încredere și să faciliteze participarea. Fără implicarea societății civile, CCSI riscă să devină structuri birocratice care nu reușesc să se conecteze cu cei care au cea mai mare nevoie.

Așteptări față de societatea civilă

Pentru a îndeplini aceste roluri, ONG-urile au nevoie de sprijin în mai multe domenii:

- **Finanțare stabilă.** ONG-urile nu pot opera CCSI doar pe baza unor granturi pentru proiecte pe termen scurt. Sunt esențiale scheme de finanțare multianuale, cu proceduri simplificate și birocrație redusă.
- **Recunoașterea în lege.** Societatea civilă ar trebui recunoscută ca partener legitim în furnizarea de servicii integrate, cu roluri formale în structurile de guvernanță ale CCSI.
- **Acces la date și la procesul decizional.** ONG-urile ar trebui incluse în comitetele de monitorizare, consiliile consultative și organismele interministeriale legate de incluziunea romilor.
- **Dezvoltarea capacităților.** Sunt necesare investiții în capacitatea organizațională a ONG-urilor – management, strângere de fonduri, evaluare – astfel încât acestea să poată funcționa la scară largă și să colaboreze în mod eficient cu instituțiile publice.

Rolul părților interesate din Uniunea Europeană

Uniunea Europeană are un rol decisiv în asigurarea îndeplinirii de către România a angajamentelor sale privind incluziunea romilor și CCSI. Cadrul strategic al UE pentru romi 2020-2030 pune accentul pe serviciile integrate ca prioritate, iar Comisia Europeană se așteaptă ca statele membre să adopte strategii naționale aliniate la această viziune.

1. Sprijin financiar prin fonduri UE. Programele ESF+, POIDS și PEO, precum și PNRR, trebuie să acorde prioritate CCSI nu doar pentru infrastructură, ci și pentru personal și funcționare pe termen lung. Cererile de propuneri ar trebui să menționeze în mod explicit CCSI, iar criteriile de finanțare ar trebui să recompenseze parteneriatele dintre municipalități și ONG-uri. Ar trebui încurajată finanțarea multianuală, reducând ciclurile de oprire-pornire ale proiectelor pe termen scurt.

2. Presiune politică și monitorizare. Comisia Europeană ar trebui să solicite României să își respecte promisiunea de a crea 2 000 de CCSI până în 2027. Acest lucru necesită raportări periodice, recomandări specifice fiecărei țări și, dacă este necesar, condiționalitate în finanțarea UE. Comisia ar trebui, de asemenea, să evalueze CCSI în rapoartele sale anuale privind statul de drept și tabloul de bord social, asigurându-se că incluziunea romilor rămâne o prioritate în cadrul semestrului european.

3. Sprijin pentru schimburile transnaționale. UE ar trebui să faciliteze învățarea între statele membre. Alte țări, precum Bulgaria, Slovacia sau Ungaria, se confruntă cu provocări similare în ceea ce privește incluziunea romilor. O platformă europeană privind serviciile integrate ar putea facilita schimbul de metodologii, instrumente și evaluări, asigurându-se că România contribuie la cele mai bune practici internaționale și beneficiază de acestea.

4. Sprijin direct pentru societatea civilă. Programele UE, precum CERV (Cetățeni, egalitate, drepturi și valori) și Monitorul societății civile române, ar trebui extinse pentru a oferi finanțare directă ONG-urilor care lucrează în domeniul CCSI. Acest lucru asigură independența față de politica națională și consolidează rolul de supraveghere al societății civile.

Rolul organizațiilor internaționale

În afara UE, alte organisme internaționale au contribuții importante de adus. Consiliul Europei are o experiență îndelungată în integrarea romilor și ar trebui să integreze CCSI în monitorizarea respectării de către România a Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale. Agenția pentru Drepturi Fundamentale (FRA) ar trebui să colecteze și să difuzeze date privind eficacitatea CCSI, furnizând dovezi pentru politica europeană. Organizația Mondială a Sănătății (OMS) ar putea sprijini modulele de sănătate din cadrul CCSI, în timp ce UNICEF ar putea contribui cu expertiză în domeniul protecției și educației copiilor.

Promovare și responsabilitate comune

Societatea civilă și părțile interesate din UE trebuie să colaboreze pentru a trage la răspundere guvernul român. Campaniile comune de advocacy ar trebui să evidențieze beneficiile CCSI, riscurile inacțiunii și urgența extinderii acestora. Instituțiile UE ar trebui să insiste asupra unor progrese măsurabile, în timp ce ONG-urile ar trebui să furnizeze dovezi concrete privind impactul și nevoile nesatisfăcute.

Un mecanism practic ar putea fi înființarea unui **Observator național al CCSI**, gestionat în comun de ONG-uri și susținut de fonduri UE, care ar monitoriza dezvoltarea, calitatea și rezultatele CCSI în întreaga țară. Un astfel de observator ar putea publica rapoarte anuale, ar putea oferi asistență tehnică și ar putea facilita dialogul între părțile interesate.

Concluzie strategică pentru societatea civilă și părțile interesate din UE

Dovezile din această cercetare demonstrează că CCSI nu sunt simple experimente locale, ci instrumente strategice cu relevanță europeană. Organizațiile societății civile au demonstrat că pot inova și obține rezultate,

În timp ce instituțiile UE dispun de resursele și influența politică necesare pentru a asigura instituționalizarea CCSI. Împreună, ele trebuie să împingă România să treacă de la retorică la realitate.

Mesajul către societatea civilă este clar: continuați să inovați, să militați și să trageți autoritățile la răspundere. Mesajul către părțile interesate din UE este la fel de clar: oferiți sprijinul financiar și politic necesar și monitorizați riguros punerea în aplicare.

CCSI întruchipează valorile fundamentale ale UE: egalitate, incluziune și demnitate umană. Prin sprijinirea extinderii acestora în România, societatea civilă și instituțiile europene pot contribui nu numai la incluziunea romilor, ci și la credibilitatea agendei sociale a UE.

7.5. Observații finale

Concluziile acestei cercetări sunt convingătoare și incontestabile: centrele comunitare pentru servicii integrate (CCSI) sunt unul dintre cele mai eficiente și necesare instrumente pentru realizarea incluziunii sociale în România. Acestea aduc servicii esențiale mai aproape de cetățenii vulnerabili, reconstruiesc încrederea în instituții și creează căi de ieșire din sărăcie și excluziune. Acolo unde există CCSI, comunitățile prosperă; acolo unde nu există, excluziunea, neîncrederea și disperarea persistă.

Nu este vorba doar de statistici, ci de demnitatea umană. În spatele fiecărei cifre se află un copil care rămâne la școală pentru că un mediator școlar a insistat, o mamă care beneficiază de asistență medicală pentru că un mediator medical a ghidat-o prin sistem sau o familie care își obține în sfârșit identitatea legală pentru că un asistent social i-a însoțit la primărie. Acestea sunt mici victorii care, împreună, generează o schimbare transformatoare.

În același timp, cercetarea relevă un adevăr dur: modelul actual al CCSI temporare, bazate pe proiecte, este nesustenabil. Fără finanțare stabilă, legislație clară și angajament politic, centrele riscă să dispară, lăsând comunitățile din nou abandonate. Acest lucru nu numai că ar risipi resursele, dar ar distruge și încrederea construită cu multă trudă de-a lungul anilor. Alegerea cu care se confruntă factorii de decizie este, prin urmare, urgentă și morală: să instituționalizeze și să extindă CCSI la nivel național sau să permită continuarea ciclurilor de excluziune fără a le contesta.

Mesajul de advocacy al acestui raport este fără echivoc. În primul rând, **autoritățile naționale trebuie să acționeze cu hotărâre**. CCSI-urile trebuie consacrate în lege, finanțate prin linii bugetare dedicate și integrate în infrastructura serviciilor sociale din România. În al doilea rând, **autoritățile locale trebuie să-și asume responsabilitatea**. Municipality-urile nu pot trata CCSI-urile ca proiecte opționale ale ONG-urilor, ci ca instrumente vitale pentru dezvoltarea comunității. În al treilea rând, **societatea civilă trebuie să continue să inoveze și să tragă la răspundere instituțiile**, asigurându-se că vocile romilor sunt auzite. În al patrulea rând, **instituțiile europene trebuie să mențină presiunea și sprijinul**, utilizând atât pârgurile politice, cât și resursele financiare pentru a se asigura că România își respectă angajamentele.

Argumentul economic este la fel de puternic ca cel social. Cu aproximativ 150 000 EUR pe an, un CCSI oferă rezultate în domeniul sănătății, educației, ocupării forței de muncă și asistenței juridice pentru sute de familii. Aceasta este o investiție modestă în comparație cu costurile excluziunii: pierderea productivității, cheltuieli mai mari cu sănătatea, dependența de asistența socială și tensiuni sociale. Inacțiunea este mult mai costisitoare decât acțiunea.

Din perspectivă europeană, CCSI întruchipează valorile pe care le susține UE: egalitate, demnitate, incluziune și solidaritate. Prin extinderea acestora, România are ocazia de a deveni un model pentru alte state membre, demonstrând că incluziunea romilor nu este doar posibilă, ci și rentabilă și benefică din punct de vedere social.

Imperativul moral este la fel de clar. Niciunui copil nu ar trebui să i se refuze educația pentru că familia sa nu își poate permite rechizite școlare. Nicio mamă nu ar trebui să rămână fără îngrijire medicală pentru că nu are asigurare. Nicio familie nu ar trebui să rămână invizibilă pentru că nu are acte de identitate. Nicio comunitate

nu ar trebui să trăiască cu teama de evacuare pentru că locuințele sale nu sunt legalizate. Acestea nu sunt probleme abstracte, ci încălcări ale drepturilor fundamentale ale omului. CCSI oferă soluții concrete la aceste probleme, redând demnitatea și oportunitățile celor care au cea mai mare nevoie de ele.

Vocile beneficiarilor sunt cea mai puternică mărturie. În Ciucurova și Polovragi, familiile au descris CCSI-urile ca fiind spații sigure, locuri de respect și surse de speranță. În Valea Teilor și Soarta, familiile au vorbit despre frustrare, discriminare și abandon, exprimând în același timp o dorință simplă și urgentă: să aibă un centru al lor. Mesajul lor este clar: CCSI-urile fac diferența între incluziune și excluziune, între demnitate și disperare.

Pe măsură ce România se îndreaptă spre 2027, cu angajamentul de a înființa 2.000 de CCSI în cadrul Planului național de redresare și reziliență și al Strategiei naționale de incluziune a romilor, timpul ezitării a trecut. Voința politică trebuie să se traducă în acțiuni. Resursele trebuie alocate. Legile trebuie adoptate. Parteneriatele trebuie construite. Fereastra de oportunitate este îngustă, dar potențialul de impact este enorm.

Prin urmare, acest raport nu este doar o analiză academică, ci și un apel la acțiune. El îndeamnă liderii naționali, oficialii locali, societatea civilă și partenerii europeni să se unească într-un efort comun de instituționalizare și extindere a CCSI-urilor. Dovezile sunt clare, soluțiile sunt cunoscute, iar resursele sunt disponibile. Ceea ce este nevoie acum este curaj, viziune și angajament.

Viitorul a mii de familii de romi depinde de aceste decizii. Mai mult decât atât, credibilitatea democrației României, angajamentul său față de egalitate și rolul său în Uniunea Europeană depind de alegerea sa de a acționa. Extinderea CCSI nu vizează doar incluziunea romilor, ci și construirea unei societăți în care nimeni nu este lăsat în urmă, în care drepturile sunt respectate și în care comunitățile pot prospera împreună.

Mesajul final este simplu, dar urgent: **România nu își poate permite să amâne. Instituționalizarea și extinderea CCSI trebuie să devină o prioritate națională acum. Orice altceva reprezintă o neglijare a responsabilității, o risipă de resurse și o trădare a cetățenilor vulnerabili care merită demnitate, egalitate și oportunități.**

Echipa de cercetare SASTIPEN: Dr. Soc. Daniel Radulescu (coordonator), Drd. Nicoleta Filip (interviewator), Radu Anuti (interviewator), Geanina Radulescu (interviewator), Andreea Moscovici (interviewator).

BIBLIOGRAFIE

Uniunea Europeană și documente internaționale

- Comisia Europeană (2020). *Cadrul strategic al UE pentru egalitate, incluziune și participare a romilor 2020-2030*. Bruxelles: Comisia Europeană.
- Comisia Europeană (2023). *Raport de țară: România – Evaluarea progreselor în materie de incluziune a romilor*. Bruxelles: Comisia Europeană.
- Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA) (2016). *Al doilea sondaj al Uniunii Europene privind minoritățile și discriminarea (EU-MIDIS II): romii – concluzii selectate*. Viena: FRA.
- Consiliul Europei (2012). *Recomandarea CM/Rec(2012)9 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind medierea ca instrument eficient de promovare a incluziunii romilor*. Strasbourg: Consiliul Europei.
- Organizația Mondială a Sănătății (2010). *Raportul privind sănătatea romilor: Starea de sănătate a populației rome*. Copenhaga: Biroul Regional al OMS pentru Europa.

Strategii și legislație naționale

- Guvernul României (2021). *Strategia națională pentru incluziunea romilor 2022-2027*. București: Guvernul României.
- Ministerul Muncii și Solidarității Sociale (2011). *Legea nr. 292/2011 privind asistența socială*. București: Monitorul Oficial.
- Guvernul României (2021). *Planul național de redresare și reziliență (PNRR)*. București: Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene.
- Ministerul Sănătății (2024). *Planul de acțiune privind sănătatea romilor 2025-2027*. București: Ministerul Sănătății.

Cercetări și rapoarte în România

- Sastipen – Centrul Romilor pentru Politici de Sănătate (2020). *Manual de servicii integrate în comunitățile vulnerabile*. București: Sastipen.
- Sastipen (2018). *Centre comunitare pentru servicii integrate: lecții învățate și recomandări de politici*. București: Sastipen.
- Open Society Foundations (2012). *Mediatori de sănătate pentru romi: succese și provocări*. New York: OSF.
- Agenția Națională pentru Romi (2022). *Raport anual privind implementarea politicilor publice pentru incluziunea romilor*. București: ANR.
- PNUD, Banca Mondială, Comisia Europeană (2011). *Incluziunea romilor în România: provocări și oportunități*. Bruxelles: PNUD/Banca Mondială/CE.

Referințe academice

- Fleck, G. și Rughiniș, C. (2008). *Come Closer: Inclusion and Exclusion of Roma in Present-Day Romanian Society*. București: Human Dynamics Publishing.
- Tarnovschi, D. (2012). *Sănătatea romilor: perspectiva mediatorilor comunitari de sănătate din România*. București: Fundația Soros România.
- Kóczé, A., & Rövid, M. (2017). *Romii în Uniunea Europeană*. În N. Sigona, M. Trehan, & A. Ryder (Eds.), *Politica romilor în Europa contemporană*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Chestionar pentru respondenți

(Cercetare privind impactul centrelor comunitare pentru servicii integrate – CCSI)

Secțiunea A – Informații generale

1. Vârsta: _____
2. Sex: ☐ Masculin ☐ Feminin ☐ Altul
3. Starea civilă: ☐ Necăsătorit(ă) ☐ Căsătorit(ă) ☐ Văduv(ă) ☐ Altele
4. Numărul de persoane care locuiesc în gospodărie: _____
5. Număr de copii sub 18 ani: _____
6. Identitate etnică: ☐ Rom ☐ Non-rom ☐ Prefer să nu răspund
7. Nivelul maxim de studii finalizat: ☐ Fără studii formale ☐ Primar ☐ Gimnazial ☐ Liceal ☐ Studii superioare

Secțiunea B – Sănătate

8. Sunteți înregistrat în prezent la un medic de familie? ☐ Da ☐ Nu
9. Aveți asigurare medicală valabilă? ☐ Da ☐ Nu ☐ Nu știu
10. În ultimele 12 luni, dumneavoastră sau cineva din familia dumneavoastră a beneficiat de îngrijire preventivă (vaccinare, control medical, educație pentru sănătate)? ☐ Da ☐ Nu
11. Cât de ușor vă este să accesați serviciile de sănătate? ☐ Foarte ușor ☐ Ușor ☐ Difil ☐ Foarte difil
12. V-ați simțit vreodată discriminat într-un cadru medical pentru că sunteți de etnie romă? ☐ Da ☐ Nu ☐ Prefer să nu răspund

(Pentru respondenții care au acces la CCSI)

13. Ați utilizat serviciile de sănătate furnizate prin CCSI (consultări, mediator de sănătate, campanii de vaccinare)? ☐ Da ☐ Nu
14. Cât de mulțumit sunteți de sprijinul medical primit la CCSI? ☐ Foarte mulțumit ☐ Mulțumit ☐ Nemulțumit ☐ Foarte nemulțumit

Secțiunea C – Documente legale și locuință

15. Toți membrii familiei dumneavoastră au documente de identitate valabile? ☐ Da ☐ Nu
16. Gospodăria dumneavoastră are documente de proprietate sau de închiriere pentru locuința dumneavoastră? ☐ Da ☐ Nu
17. În ultimele 12 luni, ați primit ajutor pentru obținerea sau reînnoirea documentelor? ☐ Da ☐ Nu

(Pentru respondenții care au acces la CCSI)

18. CCSI v-a oferit sprijin în obținerea documentelor de identitate sau de locuință? ☐ Da ☐ Nu
19. Cum ați evalua utilitatea acestui sprijin? ☐ Foarte util ☐ Util ☐ Neutil

Secțiunea D – Educație

20. Toți copiii de vârstă școlară din familia dumneavoastră sunt înscriși la școală? ☐ Da ☐ Nu ☐ Nu se aplică
21. În ultimele 12 luni, copiii dumneavoastră au lipsit frecvent de la școală? ☐ Da ☐ Nu ☐ Nu se aplică
22. Vă simțiți sprijinit de profesori și școli din comunitatea dumneavoastră? ☐ Da ☐ Nu ☐ Parțial

(Pentru respondenții care au acces la CCSI)

23. Copiii dumneavoastră au participat la programe după școală sau la medierea școlară la CCSI? ☐ Da ☐ Nu
24. Cât de mulțumit sunteți de activitățile educaționale oferite de CCSI? ☐ Foarte mulțumit ☐ Mulțumit ☐ Nemulțumit ☐ Foarte nemulțumit

Secțiunea E – Ocuparea forței de muncă și venituri

25. Sunteți angajat în prezent? ☐ Da, cu normă întreagă ☐ Da, cu jumătate de normă ☐ Ocazional/muncă zilieră ☐ Șomer
26. Gospodăria dumneavoastră are o sursă stabilă de venit? ☐ Da ☐ Nu

27. Ați participat vreodată la cursuri de formare profesională? ☐ Da ☐ Nu

(Pentru respondenții care au acces la CCSI)

28. CCSI v-a ajutat cu servicii de ocupare a forței de muncă (consiliere profesională, mediere, formare profesională)? ☐ Da ☐ Nu

29. Cât de utile au fost aceste servicii pentru dumneavoastră? ☐ Foarte utile ☐ Utile ☐ Nefolositoare

Secțiunea F – Incluziune socială și discriminare

30. Vă simțiți acceptat și respectat în comunitatea dvs.? ☐ Întotdeauna ☐ Uneori ☐ Rar ☐ Niciodată

31. În ultimele 12 luni, ați fost victima discriminării în:

- Educație ☐ Da ☐ Nu
- Ocuparea forței de muncă ☐ Da ☐ Nu
- Instituții publice ☐ Da ☐ Nu

32. Participați la întâlniri sau consultări comunitare? ☐ Da ☐ Nu

(Pentru respondenții care au acces la CCSI)

33. CCSI a organizat evenimente sau întâlniri care au contribuit la reducerea discriminării sau la consolidarea încrederii? ☐ Da ☐ Nu

34. Considerați că CCSI a îmbunătățit relația dintre romi și autoritățile locale? ☐ Da ☐ Nu

Secțiunea G – Satisfacție și așteptări

(Pentru respondenții care au acces la CCSI)

35. În ansamblu, cât de mulțumit sunteți de serviciile CCSI? ☐ Foarte mulțumit ☐ Mulțumit ☐ Nemulțumit ☐ Foarte nemulțumit

36. Care servicii considerați că sunt cele mai utile? _____

37. Ce îmbunătățiri ați sugera pentru CCSI? _____

(Pentru respondenții fără CCSI)

38. Considerați că comunitatea dvs. are nevoie de un CCSI? ☐ Da ☐ Nu ☐ Nu știu

39. Ce servicii ați dori să fie furnizate dacă s-ar înființa un CCSI aici? _____

Secțiunea H – Comentarii finale

40. În opinia dumneavoastră, care este cea mai mare problemă cu care se confruntă familiile de romi din comunitatea dumneavoastră? _____

41. Ce ar ajuta cel mai mult la rezolvarea acestei probleme? _____

Vă mulțumim foarte mult pentru sprijin!

GHID DE INTERVIU ȘI GRUP DE DISCUȚII

1. Autorități locale (primari, viceprimari, membri ai consiliului local, departamente de servicii sociale)

- Cum evaluați situația actuală a comunităților rome din localitatea dumneavoastră?
- Care sunt principalele provocări cu care se confruntă familiile rome în ceea ce privește accesul la sănătate, educație, locuri de muncă și locuințe?
- Cum percepeți rolul Centrului comunitar pentru servicii integrate (dacă există) în abordarea acestor nevoi?
- Ce schimbări ați observat în comunitate de când CCSI a început să funcționeze?
- Cu ce provocări vă confrunțați în calitate de autoritate locală în colaborarea cu CCSI?
- Cât de durabil considerați că este modelul CCSI la nivel local?
- De ce sprijin din partea guvernului național ați avea nevoie pentru a consolida sau a înființa CCSI-uri?
- Considerați că CCSI-urile completează responsabilitățile dvs. municipale sau le duplică?
- Ce așteptări aveți de la ONG-urile care gestionează CCSI?
- Care sunt riscurile dacă CCSI nu sunt extinse la nivel național?

2. Coordonatorii și personalul CCSI

- Puteți descrie principalele servicii pe care le oferă centrul dumneavoastră în mod curent?
- Care sunt cele mai frecvente probleme cu care se confruntă beneficiarii rome care vin la centru?
- Cum organizați colaborarea între diferiții profesioniști din echipa dumneavoastră (mediator în domeniul sănătății, mediator școlar, consilier juridic, consilier în domeniul ocupării forței de muncă etc.)?
- De ce succese sunteți cel mai mândru în funcționarea CCSI?
- Cu ce bariere sau dificultăți vă confrunțați în furnizarea serviciilor (financiare, instituționale, la nivel comunitar)?
- Cum măsurați satisfacția beneficiarilor?
- Cum colaborați cu autoritățile locale, școlile sau instituțiile de sănătate?
- Ce v-ar ajuta să îmbunătățiți calitatea și acoperirea serviciilor oferite?
- Credeți că centrul dumneavoastră ar putea fi un model replicabil în alte localități? De ce?
- Cum vedeți viitorul CCSI dacă nu se asigură o finanțare stabilă?

3. Liderii comunității rome (lideri formali și informali, lideri religioși, activiști)

- Care sunt cele mai mari probleme cu care se confruntă familiile rome din comunitatea dumneavoastră?
- Credeți că familiile rome au încredere în instituții precum primăria, școlile și serviciile de sănătate? De ce sau de ce nu?
- Ce rol joacă CCSI în comunitate (dacă există)?

- Cum a schimbat CCSI relația dintre familiile rome și autoritățile locale?
- Ce tipuri de servicii sunt cele mai necesare pentru copii, tineri și adulți?
- Cum sunt implicate femeile și tinerii în activitățile comunității?
- Ce așteaptă familiile rome de la un CCSI?
- Dacă comunitatea dvs. nu are un CCSI, care ar fi cele mai importante servicii pe care ați dori să le vedeți instituite?
- Ce bariere vedeți în accesarea serviciilor (distanța, costurile, discriminarea, lipsa informațiilor)?
- Ce recomandări ați face guvernului pentru îmbunătățirea incluziunii romilor?

4. Reprezentanți ai serviciilor socio-medice (medici de familie, lucrători din domeniul sănătății publice, directori de școli, profesori, asistenți sociali, personalul birourilor de ocupare a forței de muncă)

- Din perspectiva dvs. profesională, care sunt principalele provocări în lucrul cu familiile rome?
- Ați colaborat cu un CCSI din localitatea dumneavoastră (dacă este cazul)? Cum a fost această colaborare?
- Considerați că CCSI-urile reduc povara asupra instituției dumneavoastră prin furnizarea de sprijin de primă linie?
- Ce exemple de bune practici ați observat în cooperarea cu CCSI?
- Ce lacune mai există în furnizarea de servicii pentru comunitățile rome?
- Care sunt barierele care împiedică familiile rome să acceseze serviciile dumneavoastră?
- Cum ar putea CCSI să îmbunătățească colaborarea cu serviciile de sănătate, educație și sociale?
- Considerați că CCSI ar trebui instituționalizate și extinse? De ce?
- Ce rol ar trebui să joace autoritățile locale și naționale în asigurarea sustenabilității?
- Cum vedeți contribuția CCSI la reducerea discriminării și la îmbunătățirea încrederii între romi și instituții?